

Kapitel 4 – SWOT och identifiering av behov

Innehållsförteckning

4.1.1 Övergripande beskrivning av Sveriges landsbygd	2
4.1. 2- 5 Styrkor, svagheter, möjligheter och hot (SWOT)	14
4.1.6 Strukturerad tabell för kontextindikatorer	37
4.2 Identifiering av behov.....	40

4.1.1 Övergripande beskrivning av Sveriges landsbygd

Geografi och befolkningsstruktur

Sverige är beläget på den Skandinaviska halvön mellan 55 och 69 breddgraden. Landet är 1 572 kilometer långt och 499 kilometer brett och den totala ytan är 438 576 km².¹ Sverige är geografiskt indelat i tre större delar. Götaland i söder och Svealand i de centrala delarna utgör vardera en femtedel av landet. Norrland i norr utgör 60 % av landets totala yta.

I Sverige bor ca 9,5 miljoner människor, varav 22 % bor i urbana områden². Dessa urbana områden utgör endast 1,5 % av Sveriges totala landareal³. Tillsammans med Finland är Sverige det mest glest befolkade landet inom EU med endast 23 personer/km². Sveriges befolkning är koncentrerad till de södra delarna av landet och i de nordligare delarna finns stora områden som är mycket glest befolkade. Sammantaget bor det i de svenska landsbygdsområdena färre än 10 personer/km².⁴

Mellan åren 1991 och 2011 växte storstadsregionernas befolkning i Sverige med omkring 25 % samtidigt som den glest befolkade landsbygden och den övriga landsbygden minskade med 16 % respektive 3%⁵. Könsuppdelad statistik för perioden 1990-2012 visar att det är 3 % fler kvinnor än män som flyttar från landsbygden⁶. Inom jordbrukssektorn är problemet med ökande medelålder särskilt stort då sektorn domineras av jordbrukare äldre än 50 år. Nästan 40 % av jordbrukarna är 60 år eller äldre. År 1999 var 32 % av jordbrukarna över 60 år. Andelen jordbrukare under 50 år har sjunkit från 39 % till 30 % under samma period⁷.

---

¹ Kontextindikator 3

² Kontextindikator 1

³ Kontextindikator 3

⁴ Kontextindikator 4

⁵ Jordbruksverket (2012), Arbete och liv på landsbygden. Rapport 2012:19.

⁶ Jordbruksverket (2013), Allt om landet, sammanfattande. Rapport, 2013:23.

⁷ Jordbruksstatistisk årsbok 2013.

Markanvändning

Av Sveriges totala landareal på 41 miljoner hektar utgörs närmare 68 % av skogsmark, ca 55 % av den totala landarealen utgörs av produktiv skogsmark och endast 8,8 % utgörs av jordbruksmark⁸. Renskötsel bedrivs på ca hälften av Sveriges yta. Dessa marker finns i mellersta och norra Sveriges skogs- och fjällområden⁹. Vidare är Sverige ett vattenrikt land där nästan en tiondel av totala ytan består av närmare 100 000 sjöar¹⁰.

Den totala jordbruksmarken i Sverige uppgår till ca 3,1 miljoner hektar varav ca 85 % är åker och 15 % är betesmarker och ängar¹¹. Slätter- och betesvall är den arealmässigt största grödan och täcker över 40 % av åkerarealen¹².

Den svenska jordbruksmarken är ojämnt fördelad med merparten koncentrerad till de södra delarna av landet. I de fyra nordligaste länen, som utgör drygt halva Sveriges totala yta, finns endast sju procent av all jordbruksmark medan skog och fjällområden dominerar¹³.

Sysselsättning, näringslivsstruktur och produktion på landsbygden

I internationell jämförelse har Sverige en hög sysselsättningsgrad, även i landsbygdsområdena. Sverige hade år 2011 en sysselsättningsgrad på 74,1 % och en arbetslöshet runt 8 % (år 2012). Landsbygdens förvärvsfrekvens avviker inte väsentligt från riket i genomsnitt.¹⁴

Jordbrukets andel av BNP utgjorde år 2012 endast 0,4 % i Sverige jämfört med 1,2 % för EU-27¹⁵. Antalet jordbruksföretag uppgick år 2010 till 71 000. Samtidigt som antalet företag minskar, ökar den genomsnittliga storleken på företagen, både avseende areal och djurbesättningarnas storlek. I dag är den genomsnittliga storleken på jordbruken 43 hektar¹⁶. De större och ofta specialiserade företagen

---

⁸ kontextindikator 31

⁹ SCB, Markanvändningen i Sverige 2008.

¹⁰ SCB, Statistisk årsbok för Sverige 2013.

¹¹ kontextindikator 18

¹² Jordbruksmarkens användning 2012, JO10SM1301.

¹³ SCB, Statistisk årsbok för Sverige 2013; Jordbruksmarkens användning 2012, JO10SM1301.

¹⁴ kontextindikator 5 och 7

¹⁵ SWOT-faktor 30

¹⁶ kontextindikator 17

står i dag för merparten av den samlade livsmedelsproduktionen och markanvändningen. Av den totala åkerarealen svarar företag med mer än 50 hektar för närmare 70 %¹⁷. Inom mjölkproduktion minskade antalet företag med 56 % mellan 2002 och 2012. Samtidigt ökade medelkoantalet från 37 till 70¹⁸.

Inom EU-27 hade år 2010 69 % av alla jordbruksföretag mindre än 5 ha jordbruksmark. Dessa företag brukade endast 7 % av all jordbruksmark medan de 2,7 % av gårdarna med mer än 100 ha brukade hälften av den totala jordbruksmarken. Som en jämförelse var den genomsnittliga storleken i Brasilien 64 ha, Chile 107 ha, USA 170 ha och Argentina omkring 590 ha.¹⁹

År 2012 var andelen sysselsatta inom jordbruket 1,4 % (64 400 personer) av samtliga förvärvsarbetande²⁰. Ytterligare 1 % är sysselsatta inom livsmedelsindustrin. Utöver den direkta sysselsättningen tillkommer den indirekta sysselsättningen, såsom underleverantörer av insatsvaror och tjänster (t.ex. så består en tredjedel av transporter på svenska vägar av livsmedel).

Jordbrukets struktur och produktion skiljer sig mycket åt i olika delar av landet. I de fyra nordligaste länen dominerar husdjursföretagen och även andelen småbruk är stor. I Mellansverige (Svealand och norra Götaland) finns många och stora växtodlingsgårdar och få småbruk. I södra Sveriges skogslän dominerar husdjursföretagen med nötkreatur medan växtodlingsföretagen dominerar det sydsvenska jordbruket²¹.

I takt med strukturomvandlingen inom de areella näringarna har övrigt näringsliv på landsbygden relativt sett fått en allt större betydelse för möjligheterna till utkomst och sysselsättning. Näringslivet på landsbygden är emellertid till stor del fortfarande beroende av de areella näringarna och därtill knuten företagsamhet²².

Många jobb har försvunnit i landsbygdskommuner de senaste åren, medan de nya jobben växer fram i kunskapsintensiva delar av tjänstesektorn i stadsregionerna²³. Det är främst män som är sysselsatta inom de areella näringarna (77 % år 2011,

---

¹⁷ Jordbruksmarkens användning 2012, JO10SM1301

¹⁸ Husdjur i juni 2012, JO20SM1201.

¹⁹ EU Agricultural Economics Briefs No 9, October 2013, "Structure and dynamics of EU farms: changes, trends and policy relevance"

²⁰ kontextindikator 13

²¹ Jordbruksföretagens driftsinriktning 2010, JO35SM1101.

²² SWOT-faktor 9

²³ SWOT-faktor 113

RAMS) och därmed har det historiskt främst varit män som sökt stöd inom landsbygdsprogrammet. Kvinnliga stödmottagare inom landsbygdsprogrammet har under tidigare programperioder främst varit verksamma utanför jordbrukssektorn²⁴.

Jordbrukets konkurrenskraft och lönsamhet

En analys av det svenska jordbrukets konkurrenskraft inom olika delsektorer visar att produktiviteten inom mjölkproduktionen är förhållandevis god, medan avkastningen för spannmål är svagare jämfört med flertalet andra europeiska länder (EU 15)²⁵. Det finns, enligt rapporten, indikationer på att det svenska jordbruket kan vara sämre rustat för att möta utvecklingen framöver jämfört med jordbruket i de jämförda länderna. Fortsätter terms-of-trade²⁶ att försämrats jämfört med övriga länder kan detta på sikt medföra att lönsamheten faller. Emellertid visar indikatorn för arbetsproduktivitet en god utveckling och denna kan väga upp en försämrad terms-of-trade. Djurhållning i regioner med svagare avkastning i växtodling och kvalitetsproduktion av spannmål ger ett ökat värde på produkterna. Försämringen av terms-of-trade kan motverkas genom att Sverige i allt högre grad inriktar sin produktion mot nischprodukter med högt värde istället för att konkurrera med stora producentländer på bulkmarknaden.

I en rapport från år 2010 kommer Jordbruksverket fram till att jordbruket i Danmark har högre intäkter per arbetad timme. Det beror på att jordbruket i Danmark är mer storskaligt och att förädlingsgraden är högre. Dessutom är byggnadskostnaderna högre i Sverige jämfört med Danmark och Finland²⁷.

Jordbrukets produktionsvärde var år 2012 ca 56 miljarder kronor (€ 6,6 miljarder). Lönsamheten inom jordbruket är kopplad till dess konkurrenskraft. Lönsamheten har varierat kraftigt för enskilda produktionsgrenar under de senaste åren. Grisproduktionen drabbades hårt av låga priser och höga kostnader under år 2011 och under år 2012 har mjölkproduktionen varit i en djup lönsamhetssvacka. För år 2013 visar prognoserna att det är växtodlingen som har sämst lönsamhet. Lönsamhetsprognosen 2013 ligger för samtliga produktionsgrenar preliminärt

---

²⁴ Wigren Kristofferson, C (2013). Jämställdhet – företagsstöd inom landsbygdsprogrammet 2007 – 2012

²⁵ Jordbruksverket (2003), Hur går det för svenskt jordbruk? En jämförelse med några konkurrentländer. Rapport 2003:7.

²⁶ Terms- of-trade definieras som kvoten mellan exportpris och importpris.

²⁷ Jordbruksverket (2010), Kostnader och intäkter i svenskt jordbruk – en jämförelse med Danmark och Finland. Rapport 2010:18.

under den långsiktigt hållbara nivån för att skapa tillväxt och mer sysselsättning enligt årliga undersökningar som görs av LRF Konsult²⁸.

Entreprenörskap på landsbygden

Näringslivet på landsbygden kännetecknas av enmansföretag, vilka utgör ca 80 %. Det genomsnittliga antalet verksamma i jordbruksföretagen är 2 personer²⁹. Även andra landsbygdsföretag karaktäriseras i stor utsträckning av småskalighet. Historiskt sett har de areella näringarna dominerat företagandet på landsbygden och svarat för merparten av sysselsättningen. Pågående omstrukturering med ett minskat antal jordbruksföretag i kombination med strukturomvandlingen inom industrin påverkar förutsättningarna för en långsiktigt hållbar ekonomisk utveckling på landsbygden. Sverige har en förhållandevis låg andel nystartade företag i förhållande till antalet befintliga företag. Samtidigt är nyföretagandet på landsbygden relativt starkt för att vara svenska förhållanden³⁰.

Bristande kapitalförsörjning har blivit ett växande problem för företag på landsbygden³¹. För att företag ska kunna utvecklas och nya företag starta är en god tillgång till finansiellt kapital många gånger avgörande. Kapitalbehovet ökar, då utvecklingen kräver ökad konkurrenskraft och produktivitet där storleksrationalisering ställer krav på större investeringar jämfört med tidigare. Problemen accentueras för landsbygdsföretagen av att tillgångar i fastigheter och anläggningar av olika slag bedöms ha ett lågt belåningsvärde.

Minskningar av antalet aktiva lantbruksföretag kan leda till dåligt utnyttjande av landsbygdens samlade resurser i form av mark, byggnader och arbetskraft. För att upprätthålla ett livskraftigt näringsliv krävs nya företag och fortsatt utveckling av befintliga företag. Nya affärsområden och produkter behöver utvecklas, samtidigt som traditionella näringar måste ges möjligheter till fortsatt utveckling, gärna med ett ökat kunskapsinnehåll.

---

²⁸ LRF, Lantbrukets lönsamhet 2013.

²⁹ kontextindikator 17

³⁰ SWOT-faktor 89

³¹ SWOT-faktor 112

Diversifiering inom de areella näringarna

År 2010 ägnade sig 34%³² av alla lantbruksföretag (inklusive deltid- och hobbyföretag) åt annan verksamhet än lantbruk av betydelse för företagets inkomster och sysselsättning. Detta är en fortsättning på den uppåtgående trend som fortgått sedan början av 2000-talet. Det är något vanligare med sådan kombinationsverksamhet vid större företag. Bland de företag som har över 100 hektar åkermark bedrev 54 % någon form av kombinationsverksamhet. Arbete på entreprenad är den vanligaste kombinationsverksamheten.

Utbildningsnivå och humankapital

Det finns i Sverige generellt en god grundutbildning och teknikvana³³, dock med regionala och könsmässiga skillnader. Nivån på humankapitalet avgör förmågan att tillgodogöra sig samt använda och generera ny kunskap och teknik. Därmed ökar också förutsättningarna för ökad produktivitet och konkurrenskraft inom ett företag.

Service och infrastruktur

Befolkningsminskningen som varit omfattande i vissa landsbygdsområden har inneburit försämringar i serviceutbudet³⁴. Där landsbygdsbutikerna finns kvar hanteras ofta fler servicefunktioner än försäljning av matvaror, de kan vara ombud för post- och betaltjänster, apotek och Systembolaget.

Kollektivtrafiken är ofta bristfällig, vilket påverkar både förutsättningar för etablering av företag och möjligheter att locka boende. Informationstekniken har en avgörande betydelse för landsbygden. Tillgång till snabbt bredband är en grundförutsättning för företagande och attraktivt boende på landsbygden och behovet av utbyggnad är mycket stort³⁵. Sverige har generellt en hög internetanvändning, men många landsbygdsområden saknar tillgång till bredband med hög överföringshastighet, vilket är en förutsättning för att många viktiga tjänster ska kunna utföras effektivt. Den snabba teknologiska utvecklingen medför att

---

³² Jordbruksverket (2010), Jordbruksföretagens kombinationsverksamheter 2010, JO 47 SM 1101.

³³ kontextindikator 24

³⁴ SWOT-faktor 58

³⁵ Jordbruksverket (2012), Rapport 2012:15

framtidens tjänster i ännu större utsträckning kommer att kräva tillgång till internet.

Områden med naturgivna begränsningar

Runt hälften av all jordbruksmark i Sverige klassificeras som områden med naturliga begränsningar(ANC-områden)³⁶ varav ca en femtedel utgörs av områden norr om den 62:a breddgraden och vissa närliggande områden. I dessa delar av landet dominerar skog, myrmarker och fjäll. Jordbruksmarken utgör endast någon procent av landarealen. I södra Sveriges skogsbygder och i norra Sverige är problemen stora med mark som överges och växer igen och därmed bidrar till minskad biologisk mångfald och försvinnande kulturmiljövärden. Jordbruksdrift med djurhållning är en förutsättning för brukandet av åkermarken och för hävden av betesmarkerna.

Mjölproduktion är den dominerande produktionsformen i dessa områden. Betesmarkerna har minskat särskilt kraftigt i Norrlandslänen och de kvarvarande arealerna är särskilt viktiga för möjligheten att nå miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. De mest biologiskt värdefulla markerna och en stor del av kulturvärdena finns i det betade landskapet, vilket är viktigt även för landskapsbilden, boende, turism och livskvaliteten.

Trädgårdsnäringen

Trädgårdsodlingen är belägen främst i sydligaste Sverige och i närheten av tätorter i övriga delar av landet. I dag finns runt 1 900 företag i landet som bedriver trädgårdsodling³⁷. Frilandsarealen för odling av trädgårdsväxter har under de senaste 20 åren varit i stort sett oförändrad. Växthusarealen har däremot minskat med ungefär 20 % under de senaste 10 åren. För båda odlingsinriktningarna har antalet företag kontinuerligt minskat.

Skogsnäringen i Sverige

Den svenska skogs- och träindustrin är en av Sveriges viktigaste basnäringar, och sedan länge en av de största och mest konkurrenskraftiga även på den

---

³⁶ kontextindikator 32

³⁷ SCB 2012, Trädgårdsproduktionen 2011, JO 33 SM 1201.

internationella marknaden. Skogsbruket och skogs- och träindustrin skapar sysselsättning på landsbygden och har stor betydelse för landsbygdens ekonomi. Arbetstillfällena är spridda över hela landet och på många orter är företag i skogsnäringen den viktigaste privata arbetsgivaren. Den relativa betydelsen av skogen för landsbygden varierar regionalt. Medan skogsbruket har sin verksamhet förlagd till själva landsbygden, finns skogs- och träindustrin ofta på mindre orter. Generellt är skogsbrukets betydelse i den regionala ekonomin störst i glesbygdsregioner, exempelvis i Norrlands inland. Skog och skogsbruk påverkar indirekt ekonomin på landsbygden och dess attraktionskraft genom möjligheterna till jakt, fiske och naturturism. Den svenska skogspolitiken är avreglerad sedan 1990-talet vilket i huvudsak fungerar väl³⁸.

Miljömedvetenheten är hög inom svenskt skogsbruk och Sverige har en internationellt sett mycket hög andel miljöcertifierad skog. Omkring hälften av den produktiva skogsarealen är miljöcertifierad. Det är en av flera aspekter som gör den svenska skogssektorn väl anpassad till marknadskraven³⁹.

Livsmedelsindustrin

Inom livsmedelsindustrin är slakt- och köttvaruindustrin störst utifrån omsättning och produktionsvärde medan sektorn bageri- och mjölprodukter har flest företag och anställda. Totalt ökar antalet företag i livsmedelsindustrin medan antal sysselsatta fortsätter att minska, främst i de större företagen⁴⁰.

Livsmedelsindustrin skapar sysselsättning i hela landet⁴¹. Sammantaget i livsmedelsindustrin finns drygt 46 000 anställda⁴². Minskningen av antal företag och antal anställda under de senaste åren har varit mycket kraftig i kött- och mejeriindustrin som båda har förlorat marknadsandelar till importen och haft en mycket lägre lönsamhet än genomsnittet i livsmedelsindustrin. De tre största livsmedelsföretagen står för i genomsnitt 75 % av omsättningen inom varje produktkategori. De små företagen är många i antalet, men står för en liten andel

---

³⁸ SWOT -faktor 20

³⁹ SWOT-faktor 21

⁴⁰ Jordbruksverket (2012). Rapport 2012:42

⁴¹ Jordbruksverket (2011). Rapport 2011:29

⁴² Kontextindikator 13

av livsmedelsförsäljningen⁴³. Utan en inhemsk livsmedelsindustri riskerar efterfrågan på svenska råvaror att minska drastiskt.

Biologisk mångfald och kulturmiljö

Trots många genomförda åtgärder ser vi ännu inte något tydligt trendbrott för utvecklingen för natur- och kulturvärdena. Arealen av ängs- och betesmarker minskar och många av gräsmarkernas arter och naturtyper når inte upp till gynnsam bevarandestatus⁴⁴. Stora arealer av ängs- och betesmarker har förlorats sedan början av 1900-talet och trenden är fortsatt negativ. Det råder brist på småbiotoper i slättbygd vilket påverkar både biologisk mångfald och ekosystemtjänster negativt. En tredjedel av de hotade arterna i Sverige är knutna just till odlingslandskapet⁴⁵. Utvecklingen för odlingslandskapets fåglar har en långsiktigt negativ trend⁴⁶.

I Sveriges skogs- och mellanbygder är det framför allt stora förändringar i markanvändningen, särskilt nedläggning av jordbruk med förlust av aktiva brukare och upphört bete med igenväxning som följd, som hotar den biologiska mångfalden och kulturmiljön⁴⁷. I slättbygd utgörs hotet i stället av jordbrukets intensifiering med borttagna odlingshinder och därmed förlust av livsmiljöer i åkerlandskapet som följd.

Jordbrukets vattenanvändning

Tillgången på vatten i Sverige är förhållandevis god. Jordbrukets användning av vatten för bevattningsändamål och för djurhållning utgör ca 4 % av den totala vattenanvändningen som år 2010 motsvarade ca 99 000 m³ vatten per år⁴⁸. Under de senaste 50 till 100 åren har de öppna vattenytorna i odlingslandskapet minskat drastiskt bl.a. på grund av torrläggning av våtmarker.

---

⁴³ Jordbruksverket (2012). Rapport 2012:42

⁴⁴ Naturvårdsverket (2012) Steg på vägen. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2012. Rapport 6500.

⁴⁵ Gärdenfors, U. (2010). Sveriges rödlistade arter 2010. Artdatabanken, SLU

⁴⁶ Lindström, Å., Green, M. (2013), Övervakning av fåglarnas populationsutveckling, Årsrapport för 2012.

⁴⁷ Naturvårdsverket(2012). Steg på vägen. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2012. Rapport 6500

⁴⁸ Statistics Sweden: Water withdrawal and water use in Sweden 2010, MI 27 SM 1201. *Kontextindikator 39 är inte korrekt.*

Luft och vattenkvalitet

Från det svenska jordbruket avgår ca 45 000 ton ammoniak till luft. Mellan åren 1995 till 2011 har avgången av ammoniak minskat med 20%⁴⁹.

Av den totala mänskliga bruttobelastningen på inlandsvatten bidrar jordbruksmarken med 48 % eller 930 ton fosfor/år. Samtidigt bidrar jordbruksmarken med ca 24 000 ton kväve/år i form av nettobelastning på havsområdena, vilket motsvarar ca 43 % av den totala nettobelastningen⁵⁰. Både halterna av fosfor och kväve visar på nedåtgående trender. För kväve är minskningen mellan 20-30 % per tio år⁵¹.

Klimatförändringar

Av de totala svenska utsläppen av växthusgaser står jordbruket för ca 18 % eller ca 12 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Jordbrukets utsläpp av växthusgaser utgörs till ca 40 % av lustgas, 30 % av metan och 30 % av koldioxid⁵². Utsläppen av lustgas och metan från det svenska jordbruket har minskat med ca 10 % sedan år 1990⁵³. Detta främst beroende på minskat antal djur. Skogsbrukets årliga nettoupptag av växthusgaser är ca 15–20 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Energiproduktionen på åkermark är liten. Exempelvis odlades 2012 energiskog på mindre än 0,5 % av åkerarealen⁵⁴.

Ett förändrat klimat kommer att påverka det svenska jordbruket positivt såväl som negativt. Det väntas ge ökat skördeutbyte och möjlighet att odla fler grödor samtidigt som risken för skadegörarangrepp, torka och översvämmande mark ökar.

---

⁴⁹ Swedish Environmental Protection Agency: Informative Inventory Report Sweden 2013, submitted under the Convention on Long-Range Convention Transboundary Air Pollution

⁵⁰ Ejhed m.fl (2011), Svenska Miljö Emissionsdata, Beräkning av kväve- och fosforbelastning på vatten och hav för uppföljning av miljö kvalitetsmålet ”Ingen övergödning. *Kontextindikator 40, som visar överskott av kväve och fosfor på jordbruksmark, är inte bra indikatorer för att följa upp vattenkvalité i relation till näringsläckage till vattendrag, sjöar och hav.*

⁵¹ SLU (2012) Kväve- och fosfortrender i jordbruksvattendrag- Har åtgärderna gett effekt, Rapport 2012:1

⁵² Jordbruksverket (2010) Minskade växtnäring förluster och växthusgasutsläpp till 2016. Rapport 2010:10

⁵³ Swedish Environmental Protection Agency: National Inventory Report Sweden 2013, Greenhouse gas Emission Inventories 1990-2001 – submitted under the United Nations Framework Convention on Climate Change and the Kyoto Protocol.

⁵⁴ Jordbruksverkets statistikdatabas, www.jordbruksverket.se.

Ekologisk produktion

Den ekologiskt odlade jordbruksarealen var år 2012 ca 478 000 hektar (avser både omställd areal och areal i omställning)⁵⁵, vilket motsvarar närmare 16 % av Sveriges jordbruksmark. Det motsvarar en fördubbling jämfört med år 2005. Trenden för hur stor andel av den ekologiskt odlade arealen som är certifierad har också varit mycket positiv och andelen certifierat låg år 2012 på 89 %.

Andelen av den totala åkerarealen som är ekologiskt odlad är fortfarande avsevärt mindre i slättbygden än i landets skogs- och mellanbygder. I de tre sydligaste länen och den mest utpräglade slättbygden utgör den ekologiska odlingen under 10 % av åkerarealen⁵⁶.

Andelen ekologiska mjölkkor var 14 % år 2012 medan andelen ekologiska am- och dikor var 33 %. På fyra år har antalet ekologiska mjölkkor ökat med 40 % och antalet am- och dikor med 49 %. Antalet ekologiska svin och får ökar båda med 15 % jämfört med 2011⁵⁷.

Markens kvalitet

Mo är den dominerande jordarten i svensk matjord och åkermarkens mullhalt är i stort i balans bl.a. beroende på kallt klimat och hög andel vall. Klimatet med ett nederbördsöverskott tenderar samtidigt till att minska markens buffringskapacitet och sänka pH-värdet, vilket i genomsnitt är 6,3⁵⁸. Fosfortillståndet är relativt gott. Jordar med högre fosforklasser (P-AL) förekommer särskilt i södra delarna av landet. Förekomsten av höga tungmetallhalter i matjorden är i de flesta fall korrelerade till halterna i underliggande material. Vinderosion och vattenerosion utgör inte några hot, men de kan ställa till problem på lokalnivå.

---

⁵⁵ SCB (2013). Jordbruksstatistisk årsbok 2013.

⁵⁶ Miljömålsportalen. www.miljomal.se.

⁵⁷ Jordbruksverket (2013), Antal ekologiska husdjur år 2012, Statistikrapport 2013:06

⁵⁸ SWOT-faktor 38

Djurens välfärd

I Sverige finns sedan länge ett stort intresse hos både allmänhet och producenter av en hög nivå på djur- och smittskydd. Sverige har också en sträng djurskyddslagstiftning som går utöver flertalet av EU:s direktiv och förordningar⁵⁹. De svenska djurskyddsreglerna bidrar till att den svenska animalieproduktionen har högre kostnader än motsvarande animalieproduktion i övriga medlemsländer. Ett gott djurskydd innebär friskare djur vilket kan ge lantbrukaren fördelar i form av lägre veterinär- och läkemedelskostnader och även ett bättre produktionsresultat. Import från tredje land och införsel av livsmedel till Sverige ökar däremot kraftigt, vilket kan komma att innebära sämre lönsamhet för Sveriges lantbrukare och därmed risk för en minskad mängd livsmedel producerade med svenska djuromsorgsregler.

Lokalt utvecklingsarbete

Det är i huvudsak kommunerna som ansvarar för utveckling på lokal nivå. Kommunerna har samordnat sig i kommunförbund som kan ha vissa övergripande utvecklingsuppgifter och har ett tätt samarbete med de utvecklingsansvariga institutionerna på regional nivå, som i de flesta fallen är regionförbund, länsstyrelsen eller landstinget. Näringslivsansvaret finns på kommunkontoret i en del kommuner, i andra fall läggs ansvaret ut på helägda eller delägda kommunala bolag. Ansvaret för exempelvis bredband på landsbygden ligger ofta på lokala ekonomiska föreningar som också står som ansvarig stödmottagare för eventuella bredbandsstöd. På senare tid har det bildats fler olika privata initiativ på lokal nivå kring exempelvis kapitalförsörjning som på sina håll driver utvecklingen framåt.

Sveriges medlemskap i EU innebär att leadermetoden (numera CLLD – Community Led Local Development) blev en ny del i det lokala utvecklingsarbetet.

---

⁵⁹ Rådets direktiv 98/58/EG av den 20 juli 1998 om skydd av animalieproduktionens djur (EGT L221, 8.8.1998, s. 23-27 Celex 31998L0058). Rådets direktiv 2008/119/EG av den 18 december 2008 om fastställandet av lägsta djurskyddskrav för kalvar () Rådets direktiv 2008/120/EG av den 18 december 2008 om fastställandet av lägsta djurskyddskrav för svinhållning (). Rådets direktiv 1999/74/EG av den 19 juli 1999 om att fastställa miniminormer för skyddet av värphöns (EGT L203, 3.8.1999, s. 53-57 Celex 31999L0074). Rådets direktiv 2007/43/EG av den 28 juni 2007 om fastställande av minimiregler för skydd av slaktkycklingar.

Rådets förordning (EG) nr 1/2005 av den 22 december 2004 om skydd av djur under transport och därmed sammanhängande förfaranden och om ändring av direktiven 64/432/EEG och 93/119/EG och förordning (EG) nr 1255/97. Rådets förordning (EG) nr 1099/2009 av den 24 september 2009 om skydd av djur vid tidpunkten för avlivning

Framförallt kan de begränsade kommunala medlen för utvecklingsarbete växlas upp med EU-medel och därigenom få större genomslagskraft.

Erfarenheterna från innevarande programperiod är att projekten spänner över ett mycket brett område och att insatser inriktade på främjande av turistverksamhet samt förnyelse och utveckling av byar och bygder är vanligast.

UTKAST

4.1. 2- 5 Styrkor, svagheter, möjligheter och hot (SWOT)

Med *lantbruk* avses här en eller flera av de areella näringarna (jordbruk, skogsbruk, trädgårdsföretag och rennäring)

Begreppet *lantbruk* används när beskrivningen är giltig bredare än enbart för t.ex. Jordbruk/jordbrukare eller trädgårdsföretag/trädgårdsföretagare.

Styrkor:

Produktivitet, konkurrenskraft och tillväxt

1. **God produktivitetsnivå och konkurrenskraft** bland ”professionella” lantbrukare (Gullstrand & Hammarlund, 2010). Skalfördelar och den teknologiska utvecklingen har en positiv betydelse för lantbruksföretagens utveckling. Över tid är utvecklingen av skalavkastningen och den teknologiska nivån dock nedåtgående. Detta kan ses som att betydelsen av skillnader i skalstorlek mellan lantbruksföretag får en mindre betydelse över tiden, något som sannolikt också kan bero på att de mindre företagen blir allt färre, dvs. den generella trenden i strukturutvecklingen från mindre till större företag bidrar till detta resultat.
2. **God djurhälsa och gott djurskydd** som främjar produktiviteten och skapar mervärde för konsumenterna. Strukturutveckling som leder till större enheter innebär nybyggnation vilket är bra ur djurskyddssynpunkt eftersom varje djur behöver få, för djurarten ändamålsenlig inhyllning. Att böndernas kunskap om sambandet mellan djurhållning, djurhälsa och djurskydd ökar är också positivt för djurskyddet (Hultgren et al, 2003; Wallgren et al., 2011(a), Wallgren et al., 2011(b))
3. **God grundutbildning och teknikvana** (kontextindikator 24).
4. Sverige har en **etablerad rådgivnings- och kunskapsorganisation**. Som exempel kan nämnas att det nu finns ett branschråd för rådgivningsorganisationer (www, LRF, 2013) samt ett universitet med sektorsansvar för lantbruket (Sverige lantbruksuniversitet). Det är en god grund för att förbättra kunskapsläget som kontinuerligt måste uppdateras, tex som en följd av tillämpad forskning.
5. Aktivt arbete för att vidta **preventiva åtgärder för att motverka risker från användning av växtskyddsmedel** inom lantbruket, genom bl.a. rådgivning, prognos och varningsverksamhet vid Växtskyddscentraler för att följa

utvecklingen av växtskadegörare under odlingssäsongen och **kompetensutveckling**, bl.a. inom sprutteknik och "Greppa växtskyddet" (www, Jordbruksverket, 2013).

6. **Kvalitetssäkringssystem** är ett **etablerat verktyg** inom lantbruksnäringen för att säkerställa och utveckla kvalitetsarbetet. Producentorganisationer och förädlingsföretagen har egna kvalitetssystem som lantbrukarna ansluter sig till. Som exempel kan nämnas att Arlas leverantörer är knutna till systemet "Arlagården" och 95% av alla värphöns är anslutna till Svenska Äggs omsorgsprogram.
7. **Sverige har en tradition av kooperativa föreningar och branschorganisationer** inom lantbrukssektorn, vilka stärker lantbrukarnas roll på marknaden (jmf producentgrupper). Som exempel kan nämnas att 75 % av åkerarealen odlas av LRF-medlemmar.
8. **Gårdsstödet ger redan jordbrukarna en inkomstförsäkring**, vilket minskar behovet av ett inkomststabiliseringsverktyg (Höjgård, 2013a)
9. **Lantbrukssektorns utveckling har positiv betydelse även för den övriga ekonomin**, störst är betydelsen i landsbygdsregioner. Lantbruksföretagen spelar också en viktig roll för den övriga sysselsättningsutvecklingen på den svenska landsbygden (Lindberg, 2011; Pettersson, Sjölander och Widell, 2009).
10. **Sverige har en nationell innovationsstrategi** som ligger till grund för det svenska innovationsarbetet . Implementering av innovationer i form av nya eller förbättrade varor, tjänster samt produktions- och organisationssätt bekräftas genom denna strategi som viktiga. Att strategin utgår från en bred definition av innovation är en styrka vid implementering i landsbygdspolitiken. (Regeringskansliet, 2012).

Lantbruket: Miljö, klimat, mark- och vattenkvalitet

11. **God miljömedvetenhet hos brukare, befolkning och organisationer samt välorganiserat arbete med miljöfrågor.** Det finns en acceptans för betalning av kollektiva nyttigheter (Ciaian & Paloma, 2011; Hasund 1998; Hasund et.al. 2011).
12. **Det finns en väletablerad infrastruktur för miljömål, samverkan och utvärdering.** Likaså finns en välutvecklad lagstiftning med miljöbalken som bas samt internationella konventioner och EU-direktiv till hjälp för att jobba med flertalet miljöfrågor (www, Sveriges miljömål, 2013; SFS 1998:808 m.m.).

13. Sverige har ett extensivt jordbruk i stora delar av landet med relativt låg miljöbelastning:
- a) Kontextindikator 33 visar på mer än dubbelt så **hög andel extensiva fodermarker** som EU₂₇,
  - b) Kontextindikator 18 samt Kontextindikator 21 visar på **25% lägre djurtäthet i Sverige jämfört med EU-genomsnittet**.
  - c) OECDs publikation Environmental performance at a glance (2013) visar på **minskande bekämpningsmedelsförsäljning i Sverige** mellan 1998-2000 och 2008-2010. Om denna indikator kombineras med kontextindikator 18 ser man att i Sverige säljs 0,5 kg aktiv substans per ha jordbruksmark medan försäljningen för EU₁₅ ligger på 2,4 kg/ha. I en studie från Sveriges lantbruksuniversitet har utsläppen per kg inhemsk producerad produkt skattats för ett antal produkter. Som exempel kan nämnas att för mjölk skattas utsläppen till 1 kg CO₂/kg produkt, för ägg 1,5 kg CO₂/kg produkt, fläskkött 6 kg CO₂/ kg produkt, Nöt 26 kg CO₂/kg produkt och fågel 3 kg CO₂/kg produkt (SLU 2012b).
  - d) Kontextindikator 40 visar att **tillförsel och bortförsel av fosfor på jordbruksmark är i stort sett i balans**. Enligt indikatorn har Sverige också bland de lägsta halterna av nitrat i sötvatten i hela EU. Variationen är dock stor mellan olika regioner
14. **Sverige har en stor andel skog och en liten andel jordbruk, vilket är positivt för kolinlagring**. Enligt kontextindikator 31 utgörs Sverige till ca 9 % av jordbruksmark och ca 55 % av skogsmark. Kontextindikator 41 visar också att Sverige har höga halter av kol i mark, t.ex. är medel för SOC 124 g/kg.
15. Sverige har unga jordar och det kalla klimatet medverkar till en långsammare nedbrytning av organiskt material än i mer sydliga länder. Vallodling på stora arealer är också en faktor som bidrar till att den **svenska åkermarkens mullhalt är i balans** (Andrén et al., 2008)
16. **På grund av klimatet är vattenanvändningen inom jordbruket relativt liten** i Sverige. Kontextindikator 20 visar att Sverige bevattnar 2,1 % av jordbruksarealen jämfört med EU-medelvärdet 5,8 %. När kontextindikator 39 för vattenanvändning inom jordbruket sätts i relation till jordbruksareal blir skillnaden mellan Sverige och EU ännu större då 0,04 m³ respektive 0,2 m³ vatten per ha jordbruksmark används.

17. Sverige har små **problem med yterrosion orsakad av vatten**. Kontextindikator 42 visar att endast 0,6 % av jordbruksarealen är påverkad av måttlig till allvarlig erosion, att jämföra med ett EU-genomsnitt på 6 %.
18. **De styrkor vi har beror till stor del på de styrmedel som redan tillämpas, bl.a. ersättningar i nuvarande landsbygdsprogram.** T.ex. visar utvärderingar att stödet till betesmarker är väl utformat (SLU, 2010). Utvärderingsresultat visar också på goda effekter av kompetensutveckling både som fristående åtgärd och som stöttning av andra stödformer (Jordbruksverket, 2010b, 2011a och 2011b).
19. Sveriges **miljömål föranleder att miljöarbetet genomförs bredare än enbart inom de områden som ingår i Natura 2000** (www, Sveriges miljömål, 2013).
20. Den **avreglerade svenska skogspolitiken** fungerar väl, varför produktionspåverkande stöd inte är aktuellt i Sverige.
21. **Miljömedvetenheten är hög inom svenskt skogsbruk** och Sverige har en internationellt sett mycket hög andel miljöcertifierad skog. En stor del av skogsmarken (drygt 60 %) är certifierad inom systemen Forest Steward Council (FSC) och/eller Programme for the Endorsement of Forest certification (PEFC) (Naturvårdsverket, 2012). Det är en av flera aspekter som gör den svenska skogssektorn väl anpassad till marknadskraven.
22. Landskapet med dess historiska spår och olika **kulturmiljöer utgör attraktiva miljöer** för såväl företagande, besökande som boende. En bevarad (vårdad) och brukad kulturmiljö ger därför samhällsekonomiskt positiva effekter och är en kollektiv nytta som tenderar att omfattas av en hög betalningsvilja (Jordbruksverket, 2012g)

Sysselsättning och näringsliv

23. **Rika naturresurser och en relativt hög entreprenörsanda** skapar goda förutsättningar till företagande i landsbygdsregionerna (OECD, 2010). Inte minst skapar detta goda förutsättningar för "grön" tillväxt i den svenska ekonomin. Sveriges landsbygd präglas av gleshet och avskildhet vilket vissa upplever som eftersträvansvärt. Dessa faktorer kan även vara en fördel för viss företagsverksamhet, inte minst sådan som inriktas mot särskilda nischer för internationella turister. OECD framhåller entreprenörskapets och innovationers betydelse för utveckling, vilket inte minst gäller de svenska landsbygdsregionerna som både har en stor mängd små företag och en hög andel nystartade företag per invånare.

24. **Starkt lokalt engagemang, omfattande nätverkande och aktiv ideell sektor.** Sverige har i internationell jämförelse ett förhållandevis starkt socialt kapital (det finns sannolikt variationer mellan platser). Framförallt förefaller tillit och de kvalitativa perspektiven om att lita på andra människor vara relativt god. Sverige hamnar i topp bland länder, framförallt när det gäller den kvalitativa dimensionen av det sociala kapitalet (Rothstein, 2002). Framförallt små kommuners strategiska agerande med avseende på att stödja nätverk och underlätta för kontaktskapande etc. kan ha betydelse för entreprenörskap och näringslivsutveckling (Rønning, 2008; Westlund et al., 2010).
25. **En stor andel av befolkningen har ett jobb**, vilket bidrar till ekonomisk utveckling och till att finansiera välfärdssystemet. Landsbygdsens förvärvsfrekvens avviker inte väsentligt från rikets genomsnittliga. Sverige har i internationell jämförelse en hög sysselsättningsgrad, även i landsbygdsområdena. Kontextindikator 5 visar sysselsättningsgraden och kontextindikator 7 visar arbetslöshetsnivån, som är något under genomsnittet för EU-länderna i jämförelse med OECD:s statistik. Även om den växande ungdomsarbetslösheten är ett problem för den svenska ekonomin, har Sverige generellt en god förvärvsfrekvens och sysselsättningsgrad.

Infrastruktur och glesa strukturer

26. **Sverige har varit i framkant när det gäller utvecklingen av informationsteknologi** (www, Post- och telestyrelsen, 2013). Digitaliseringen påverkar alla delar av samhället och driver fram utveckling och nya lösningar och strukturer. I takt med att ny teknik, nya tjänster, nya digitaliserade arbetssätt och nya användarmönster utvecklas och får spridning, ökar digitaliseringens bidrag till ekonomisk tillväxt, social välfärd och bättre miljö.

Svagheter:

Produktivitet, konkurrenskraft och tillväxt

27. **Brist på tillämpad forskning och spridning av forskningsresultat** till brukare, varav de senare delvis beror på bristande kunskap hos rådgivare, har skapat ett gap mellan grundutbildning och näringsens behov av kunskap (Sundell & Thorstensson, 2011; Rabinowicz et al., 2012).
28. **Höga produktionskostnader** pga. omfattande djurskydds-, miljö- och klimatarbete, rovdjur, långa transporter samt markbrist ger dålig lönsamhet (Hultgren et al., 2003).

29. Lantbrukssektorerna är mycket **drabbade av arbetsrelaterade olyckor** (Jordbruksverket, 2007). De samhällsekonomiska kostnaderna för arbetsolyckor inom jordbruket uppskattades till motsvarande omkring 3 miljarder kronor ett "typiskt år". Detta kan jämföras med sektorns bidrag till BNP som är ungefär det fyrdubbla, varför arbetsrelaterade olyckor måste ses som ett omfattande problem inom lantbruket.
30. **Jordbruket är en liten sektor** i det nationella näringslivet. Jordbrukets andel av BNP utgör 0,4 procent av BNP i Sverige jämfört med 1,2 procent för EU-27 (EU-kommissionen, 2013)
31. Det finns en **bristande marknadskunskap i olika delar av produktionskedjan**, vilket kan vara en del av förklaringen till att Sverige har ett stort handelsunderskott för jordbruksprodukter (Jordbruksverket, 2012c).
32. Det svenska jordbruket **domineras av jordbrukare äldre än 50 år**. Nästan 30 procent av jordbrukarna är 65 år eller äldre (Jordbruksverket, 2013c)
33. **Nyföretagandet inom lantbruket är svagt** (se ovan), och antalet företag i flera viktiga delar av lantbrukssektorn minskar i snabb takt. Detta gäller t.ex. mjölknäringen (Jordbruksverket, 2013c).
34. Sverige har en stor andel icke "professionella" **lantbrukare vilka inte har följt med i den tekniska utvecklingen och som inte heller har en hög produktivitetsnivå**. Dessutom finns empiriska underlag som pekar på att förutsättningar för att vinna skalfördelar avtar i takt med att storleken hos företagen ökar, dvs. att skalekonomierna är positiva men i avtagande takt när företagen blir större (Gullstrand & Hammarlund, 2010).

Lantbruket: Miljö, klimat, mark- och vattenkvalitet

35. **Betande djur och fördelningen av dem över landet ger upphov till målkonflikter** mellan t.ex. klimatpåverkan, växtnäringsläckage kontra hävd av betesmarker (Naturvårdsverket, 2011; Naturvårdsverket, 2012).
36. Den **intensiva jordbruksproduktionen i slättbygd medför ett variationsfattigt landskap**, som begränsar förutsättningarna för den biologiska mångfalden (Naturvårdsverket 2012, www.miljomal.se, SLU 2010) Kontextindikator 35 visar att det skett en distinkt minskning av jordbruksfåglar sedan år 2000.
37. Den intensiva **odlingen medför ökad risk för större förluster av växtnäringsämnen**. En stor andel av hav, sjöar och vattendrag har dålig eller otillfredsställande ekologisk status utifrån definitionerna i ramdirektivet för vatten, inte minst i slättbygd (Vattenmyndigheterna 2010, kontextindikator 40

visar att kvävebalanserna för Sverige ligger i nivå med EU-genomsnittet och att till- och bortförsel av fosfor är i balans, men enligt t.ex. SCB (2011) är variationen mellan gårdar och mellan regioner stor).

38. Den svenska åkermarken har i ett europeiskt perspektiv lågt pH (6,3), vilket begränsar odlingsmöjligheterna. (Naturvårdsverket, 2010). **Hälften av åkermarken är dränerad** och det finns ca 50 000 markavvattningsanläggningar, ofta med eftersatt underhåll. Ett förändrat klimat med mer nederbörd samt tätorternas utbredning kommer att öka påfrestningarna på anläggningarna (Jordbruksverket 2013b och 2010c).
39. Även om Sverige har en relativt stor andel ekologisk odling (13 % av jordbruksarealen i Sverige jfr 4 % i hela EU enligt kontextindikator 19) så är den **ekologiska odlingen ännu inte särskild utbredd i slättbygd**, där omställning skulle göra mest nytta (Jordbruksverket, 2012d).
40. I förhållande till de naturliga **gräsmarksarealer som brukats historiskt finns endast en bråkdel kvar**, vilket bidrar till att både vanliga och redan hotade hävdgynnade arter minskar. Kontextindikator 35 visar på en negativ trend för jordbrukets fåglar. Knappt 20 % av alla typer av gräsmarkshabitat bedöms vara i gynnsam bevarandestatus enligt kontextindikator 36. Data från kontextindikatorerna förstärks av den nationella rödlistan där 31 % av de rödlistade arterna är särskilt kopplade till odlingslandskapet (Gärdenfors et. al. 2010).
41. Endast en **liten del av de återstående naturbetesmarkerna ligger inom Natura 2000-områden**. Kontextindikator 34 visar att 4 % av jordbruksarealen ingår i Natura 2000 nätverket.
42. Jordbruksföretag i stora delar av Sverige har lönsamhetsproblem. Detta beror bl.a. på att **odlingssäsongen är kortare än 180 dagar, vilket begränsar produktionspotentialen**. Lönsamhetsproblemen är en utmaning för upprätthållande av jordbruket och därmed också jordbrukets positiva miljöeffekter. Kontextindikator 32 visar att 49 % av jordbruksarealen i Sverige utgörs av LFA-område.
43. **Potentialen för att utnyttja möjligheten till produktion av olika typer av förnybar energi inom jordbruket begränsas av tillgången till råvara inom rimliga avstånd från produktionen**. Landsbygdens gleshet och bristande infrastruktur har därför betydelse för produktionspotentialen. Enligt kontextindikator 4 finns i Sverige knappt 9 personer per km² på landsbygden, vilket ska jämföras med EU:s 51 personer/km². Kontextindikator 43 visar att Sverige producerar mindre förnybar energi per ha jordbruksmark än EU-genomsnittet, 70 respektive 100 kg oljeekvivalenter/ha.

44. Halvtidsutvärderingen pekade på att **stöttande rådgivningsresurser är viktiga** för utfallet av miljöersättningarna inom landsbygdsprogrammet och att resurserna för kompetensutveckling bör öka (SLU, 2010).
45. Halvtidsutvärderingen **efterfrågar ersättningar som styrs mer utifrån ett landskapsperspektiv** (SLU, 2010).
46. **Brist på data och kunskapsluckor gällande effekter av miljöåtgärder**, inte minst vilka de långsiktiga miljöeffekterna blir, gör det svårt att utforma effektiva åtgärder (SLU, 2010).
47. Det är **svårt att i alla fall tillämpa principen att förorenaren betalar** fullt ut inom jord- och skogsbruket, exempelvis kan den administrativa bördan bli oerhört stor både för myndigheter och verksamhetsutövaren.
48. **Flera skogstyper bedöms ha ogynnsam bevarandestatus** och många skogslevande arter är hotade. Ekologiska kontinuitetsbrott, fragmentering, förtätning och igenväxning samt otillräcklig mängd död ved är exempel på strukturella problem och brister i skogsekosystemen (Naturvårdsverket, 2012).
49. Tillståndet i skogsmarken varierar över landet. I vissa områden **finns problem med förurning och övergödning** och i delar av skogsmarken har den naturliga **hydrologin** påverkats (Naturvårdsverket, 2012).
50. Dagens **skarpa gränser mellan skogslandskapet, odlings- och beteslandskapet** är en relativt ny företeelse. Många av de hotade arter som finns i mellersta och södra Sverige har sitt ursprung i halvöppna och störningspräglade miljöer som formats av ett långvarigt och mångfacetterat brukande som helt eller delvis har upphört (Naturvårdsverket, 2012).
51. I de flesta landskapsavsnitt finns idag stora behov av natur- och kulturvårdande skötsel och restaurering. **Samverkan mellan markägare kring åtgärder i ett landskapsperspektiv är idag för liten** (Naturvårdsverket, 2012).

Sysselsättning och näringsliv

52. **Låga löner på landsbygden** (Jordbruksverket, 2012b) innebär svag köpkraft per person och i kombination med en gles befolkningsstruktur (kontextindikator 4) innebär detta att marknadsunderlagen är begränsade på landsbygden, även om en del konsumtion sker av företag.

53. **Små företag har inte tid och resurser att vidareutbilda sig och utveckla nya idéer.** Stödjande innovationssystem saknas eller är mycket svaga inom lantbruket och på landsbygden, vidare råder det brist på uppdaterade rådgivare. Ett problem är att tidigare stöd inte i tillräcklig utsträckning har utgått från hur innovationer växer fram (Rabinowicz et al., 2012).
54. Endast 3% av eleverna på naturbruksgymnasierna har utländsk bakgrund (Naturbruksskolornas förening, 2012), och få personer med utländsk bakgrund bosätter sig på landsbygden vilket skapar **brist på mångfald** (Regeringskansliet, 2013).
55. Landsbygden får bara i viss utsträckning del av tillväxtregionernas **utveckling**, där koncentrationen av ekonomiska aktiviteter i hög grad finns, eftersom kopplingarna mellan stad och landsbygd inte är tillräckligt starka (OECD, 2010).
56. I samband med lågkonjunkturen 2008-2009 **minskade antalet arbetstillfällen** vilket drabbade många landsbygdskommuner. Mellan 2007 och 2012 minskade antalet anställda inom tillverkningsindustrin med ca 100 000 personer, vilket motsvarar ca 20 % av den totala sektorn. Det finns regioner och sektorer som utvecklas svagare än rikets genomsnitt, bland annat en del landsbygdskommuner vilka har präglats av en stor andel jobb inom tillverkningsindustrin (Jordbruksverket, 2013c).

Infrastruktur och glesa strukturer

57. **Bristande infrastruktur** (stabil bredband med hög överföringshastighet, vägnät, kollektiva kommunikationer, brist på service) i kombination med gleshet motverkar boende, företagande och samverkan på landsbygden. Landsbygdens begränsade marknadsunderlag innebär svaga förutsättningar för lönsamhet på privata marknader (Trafikverket, 2012; www, Post- och Telestyrelsen, 2013). Eftersom kollektivtrafik utgår från den grundläggande förutsättningen att många människor ska kunna färdas tillsammans mellan resmål, är det naturligt att glest befolkade regioner (kontextindikator 4) möter svårare förutsättningar att kunna organisera kollektivtrafik på ett sådant sätt att intäkter från biljetter kan täcka kostnaderna för trafiken. Således blir det svårt att etablera tillräckligt många kollektivtrafiklinjer för att göra trafikeringen attraktiv, vilket påverkar både förutsättningar för etablering av företag och möjligheter att locka boende till landsbygden. Även tillgång till bredband med hög överföringshastighet är en viktig faktor för etablering av företag och boende på landsbygden, men tillgången är ojämnt fördelad i Sverige. Eftersom befolkningsunderlaget på landsbygden är begränsat är det i större utsträckning olönsamt för kommersiella aktörer

att investera i bredbandsinfrastruktur i de mer glest befolkade områdena och dessa områden halkar då efter. Post- och telestyrelsen (PTS) publicerar uppgifter om täckning för bredband för olika delar av landet och även om succesiva förbättringar sker finns fortfarande stora brister i täckning och kvalitet (kapacitet) i de bredbandsnät som finns på landsbygden. Detsamma gäller mobiltäckning.

58. **Glesa strukturer** försvårar samarbete, ger otillräckligt marknadsunderlag och brister i service. Detta innebär begränsat utbud av handel, service och tjänster, för såväl privata som offentliga verksamheter. Kontextindikator 4 visar att landsbygdsområdena i Sverige sammantaget har färre än 10 invånare per kvadratkilometer. Genomsnittet i Sverige är 23 och inom EU 69 invånare per kvadratkilometer. EU:s genomsnittliga befolkningstäthet är ca 9 gånger högre jämfört med landsbygdsområdena i Sverige. För marknader som är beroende av täthet och volym i kundunderlag för sina företag innebär det en väsentlig begränsning. Detta är också något som gäller för merparten av alla arbetsplatser i ekonomin, t.ex. för företag inom handel, service och tjänster. De glesa strukturerna innebär också begränsningar för att kunna erhålla s.k. "överspillningseffekter" och de fördelar som stadsregioner kan erbjuda genom täthet, storlek och diversifiering på sina marknader. Dessa utvecklingskrafter är väsentliga utgångspunkter inom den s.k. "nya ekonomiska geografien" och är förutsättningar som ofta inte finns på samma sätt i landsbygdsregioner (se Jordbruksverkets rapport 2012b). Det finns omfattande internationell forskning som visar att täthet i ekonomiska strukturer är betydelsefullt för regioners och platser utveckling (Quigley, 1998) inte minst gäller detta servicemarknader (Glaeser et al, 2001).

Möjligheter:

Produktivitet, konkurrenskraft och tillväxt

59. **Ökad produktivitet** genom att förmå fler mindre företag att ta steget att bli större, både genom att öka sin omsättning och antalet anställda. Utvecklingstakten av den teknologiska nivån är svagare i de norra medlemsländerna jämfört med övriga delar av EU (Gullstrand & Hammarlund, 2010). Detta gäller också produktivitetens utvecklingen och därmed också konkurrenskraften i ett internationellt perspektiv. Sammantaget kan sägas att den teknologiska nivån och produktiviteten inom det svenska lantbruket förefaller vara på en relativt god nivå bland de "professionella lantbruksföretagen", men att den generella utvecklingen inom hela sektorn inte i alla avseenden håller en stark utvecklingstakt.

60. **Ökad förädlingsgrad** är en möjlighet att komma till rätta med den låga lönsamheten. Den låga lönsamhetsnivån (kontextindikator 25) är ett tecken på låg förädlingsgrad.
61. **Ökad djurproduktion** kan ingå som ett led i ökad förädlingsgrad, (Jordbruksverket, 2012b)
62. Den **svenska trädgårdsnäringen kan utvecklas** eftersom marknaden är tämligen outvecklad (SLU, 2012a)
63. **Export av nischade högförädlade produkter** är en möjlighet att öka export. Sverige har p.g.a. en relativt liten jordbrukssektor svårt att konkurrera på världsmarknaden med bulkprodukter som t.ex. spannmål, oljeväxtfrö, hela/halva slaktkroppar, smör och ost.
64. **Stärkt brygga mellan forskning, innovation och tillämpning** ger möjlighet att snabba på innovationstakten inom lantbruket, t.ex. genom att utnyttja starka grundforskningsområden till tillämpningar i jordbruket (Regleringsbrev, 2013)
65. **Nya grupper med andra erfarenheter** som tidigare inte har haft anknytning till lantbruk och landsbygd har potential att bidra med ny kunskap och nya idéer.
66. De **svenska mervärdena kan realiseras** genom ökad kommunikation till konsumenter.
67. **Diversifiering och kombinationsverksamhet** på lantbruksföretag kan bidra till stärkt lönsamhet. Trenden visar att detta är en framgångsrik strategi. År 2010 hade drygt 24 000 företag någon form av kombinationsverksamhet. Detta motsvarar 34 % av alla företag i Lantbruksregistret, LBR. Det är en ökning med 43 % sedan år 2007 (Jordbruksverket, 2010a). Bland de vanligaste kompletterande verksamheterna återfinns sådana verksamheter som på olika sätt baseras på bruket och förvaltningen av kulturmiljön, t.ex. turism, entreprenad, småskalig livsmedelsförädling och gårdsförsäljning (Lantbrukarnas Riksförbund, 2012).
68. **Nya användningsområden för lantbrukets råvaror** kan utvecklas. Som exempel kan nämnas det bioraffinaderi som startat i Skåne vilket utvecklats av bl.a. Lunds Universitet (www, Lunds Tekniska Högskola, 2013).
69. **Bättre djurhälsa** kan minska antibiotikaanvändningen och därmed resistens-utvecklingen samt ha positiva **effekter på djurvälstånd och**

produktivitet, vilket i sin tur minskar växthusgasutsläppen per producerad enhet (Höjgård, 2013b). Ett gott djurskydd leder till friskare djur och högre tillväxt/produktion (Hultgren et al., 2003; Wallgren et al., 2011b).

70. **Antalet arbetsskador inom lantbruket kan minska genom information och kunskapsspridning och förebyggande arbete** (Alwall Svennefelt et al., 2013).
71. **Med systematiska insatser** kan utvecklingsbara och kommersialiserbara idéer fångas upp (Rabinowicz et al., 2012), varför en struktur avsett för detta ändamål är en möjlighet
72. **Med stöd till geografiska såväl som sektorsinriktade innovationssystem** kan innovationer underlättas (Rabinowicz et al., 2012).
73. **Jämställdheten på landsbygden** kan förbättras genom att kvinnor och män ges samma möjligheter att ta del av stöden. Färre kvinnor än män söker stöd i landsbygdsprogrammet. Kvinnor ansöker oftare om stöd för företagande utanför jord- och skogsbrukssektorerna (Wigren Kristofferson, 2013).

Lantbruket: Miljö, klimat, mark- och vattenkvalitet

74. Genom att stötta innovation och utveckling av **nya tekniker och metoder kopplat till brukande**, kan jordbrukets miljö- och klimatpåverkan minska ytterligare samtidigt som energieffektiviseringen förbättras och energianvändningen minskar (kontextindikator 44).
75. Genom **demonstration och kommunikation av goda exempel t.ex. kring minskade växthusgasutsläpp och tillämpning av IPM (integrerat växtskydd)**, anammar brukarna lättare innovativa idéer .
76. **Fleråriga energigrödor har potential att ersätta fossil energi** samtidig som miljöpåverkan från produktion är liten. Energi som produceras från t.ex. gödsel och halm kan också ersätta fossil energi. Detta skapar möjligheter till nya affärsidéer på landsbygden. Kontextindikator 43 visar att Sverige producerar mindre förnybar energi per hektar än EU-genomsnittet.
77. **Ökad andel av inhemska animalieprodukter** i den svenska konsumtionen har potential att gynna klimatet. Inom svensk animalieproduktion är **växthusgasutsläpp per kilo produkt klart under genomsnittet för EU** (Lesschen et.al. 2011). Trenden för utsläppen är

dessutom nedåtgående i Sverige, medan trenden för globala utsläpp från animalieproduktion är stigande (Cederberg et.al. 2009).

78. **Ökad styrning av åtgärder** ökar kostnadseffektiviteten (SLU, 2010).
79. **Koppla samman och stärka producenter inom små produktionsgrenar**, t.ex. odlare av energigrödor, för att bl.a. stimulera erfarenhetsutbyte, gemensam marknadsföring.
80. Genom att **anpassa skötseln av infrastrukturmiljöer**, som t.ex. vägkanter och kraftledningsgator, kan den gröna infrastrukturens funktion för den biologiska mångfalden förbättras (Jordbruksverket, 2012e).
81. Genetiska resurser och därmed biologisk mångfald kan främjas genom att **traditionella husdjursraser och växtsorter bevaras för framtiden**.
82. Det finns förutsättningar och behov av att i vissa fall **öka arealen ängs- och betesmarker och våtmarker** i odlingslandskapet. (Naturvårdsverket, 2012, Jordbruksverket, 2005).
83. **Förbättrad användning och hantering av växtskyddsmedel och växtnäring**, genom bl.a. utnyttjande av nya metoder och tekniker, kan bidra till att nationella miljömål nås liksom kraven enligt ramdirektivet för vatten och ramdirektivet för hållbar användning av bekämpningsmedel (Naturvårdsverket, 2012).
84. **Kompetensutveckling om miljöåtgärder** kan i större utsträckning kopplas till möjligheter för ökad lönsamhet.
85. **Genom att arbeta med flera miljöfrågor integrerat kan helhetstänket förbättras**. På så sätt kan synergieffekter tas till vara och problem med målkonflikter hanteras bättre.
86. Arbetet med att nå de svenska miljö kvalitetsmålen bidrar till ökad miljömedvetenhet inom svenskt skogsbruk samt en högre andel miljöcertifierad skog genom **kompetensutveckling inom skogsnäringen**.
87. **Ökade förutsättningar för samverkan mellan markägare och andra aktörer** och intressenter genom nya arbetssätt, t.ex. i form av biosfärområden och modellskogar (Naturvårdsverket, 2012).
88. **Ökade satsningar på tvärvetenskaplig forskning** (t.ex. Mistra Future Forests) där naturvetenskap och samhällsvetenskap integreras ger ökade förutsättningar för hållbart nyttjande (Naturvårdsverket, 2012).

89. **Ökad affärsutveckling och entreprenörskap**, då landsbygden hör till de delar av ekonomin som har en hög benägenhet att starta företag. Enligt OECD (2010) är naturresurser och en "grön utveckling" något som Sverige förefaller ha komparativa fördelar för att utveckla vidare och som kan utgöra en grund för framtida tillväxt och utveckling. En viktig förutsättning för en vital ekonomi är en dynamisk utveckling som präglas av att gamla strukturer utmanas av nya. Nya företag och affärsidéer måste kunna ställas mot de äldre och under konkurrens kunna tävla om konsumenternas efterfrågan, varför entreprenörskap och nystartande av företag är betydelsefullt för ekonomin. Sverige en förhållandevis låg andel nystartade företag i förhållande till antalet befintliga företag (OECD, 2012). Samtidigt har OECD i sin Territorial review (2010) lyft fram nyföretagande, innovationer och nystart av företag som väsentligt för den svenska ekonomins långsiktiga utveckling. Studien konstaterar också att nyföretagandet på landsbygden är relativt starkt för att vara svenska förhållanden.
90. **Samverkan och nya samverkansformer** mellan aktörer för t.ex. miljöåtaganden, förvaltning av kulturmiljöer och skapande av nya företag, genom att lokala engagemang och nätverk kan bidra till att stimulera företagande. Inte minst gäller detta i ekonomier med glesa strukturer där det också finns en hög grad av kännedom om vad andra människor på platsen har för kompetens och kunskaper mm. Studier visar att landsbygdskommuner som har kunskap om kommuninnevånarnas egna initiativ har en positiv påverkanseffekt med avseende på att stimulera entreprenörskap (Kobayashi et al., 2011).
91. Möjligheten att få bestående resultat av utvecklingsinsatser ökar om de är förankrade i samverkan med berörda aktörer. Genom t.ex. bruket och förvaltningen av kulturmiljön och landskapet möts markägare, lokalbefolkning och lokala föreningar. Platsen och bygdens historia bidrar på så sätt till att öka den lokala sociala sammanhållningen och engagemanget för bygden (Waldenström & Larsson, 2012).
92. Genom att **integrera stad och landsbygd** kan geografiska arbetsmarknadsområden vidgas och tillväxt, som utgår från de goda naturresurser som finns i ekonomin, tillvaratas och utvecklas. Inte minst skapar detta potential för "grön tillväxt", exempelvis genom att utveckla företagande inom förnybar energi (OECD, 2010).

Infrastruktur och glesa strukturer

93. **Ökad bredbandsutbyggnad och utbyggd infrastruktur** möjliggör boende, företagande och livslångt lärande på landsbygden. Det finns goda möjligheter att minska den digitala klyftan mellan landsbygd och tätort genom att förbättra tillgången till bredband med hög överföringshastighet och förbättra robustheten i näten. Ökad bredbandsutbyggnad möjliggör också en snabbare omställning när tjänster successivt blir allt mer internetbaserade. Även transportinfrastrukturen behöver utvecklas och förbättras. Tekniska lösningar finns och problemen gäller främst resurser för utbyggnad (Trafikverket, 2012).
94. Det finns förutsättningar för att **utveckla näringar som är arbetsintensiva** och som inte är starkt beroende av täta befolkningsunderlag i närområdet då landsbygden har lägre arbetskostnader (Jordbruksverket, 2012b). Detta kan i sin tur reducera utflyttningen.
95. Den **tätortsnära befolkningen ökar** och i de fall där det är väl fungerande kommunikationer till landsbygden skapar detta ett större marknadsunderlag och arbetsmarknad (Eliasson et al., 2003). Möjligtvis uppstår även en förändrad typ av efterfrågan (Amcoff, 1997).

Hot:

Produktivitet, konkurrenskraft och tillväxt

96. Det **svaga intresse och svårigheter som finns för unga att starta lantbruk** är ett hot eftersom att många idag aktiva lantbruksföretagare tillhör de äldre ålderskategorierna (kontextindikator 23). Om inte insatser görs kan resultatet bli ett minskat antal "professionella" lantbrukare. Kontextindikatorerna 14, 23, 25 och 27 speglar att förutsättningar för att kunna leva och försörja sig på lantbruk långsiktigt är viktigt.
97. Ökad globalisering ger ett fortsatt förändringstryck på svenskt lantbruk. På grund av den svenska ekonomins relativt höga löneläge och kostnadsnivå, behöver svenska lantbrukare fortsatt strukturrationalisera och investera, för att möta konkurrensen genom ökad produktivitet. Storleken på företagen och behovet av investeringar, gör att jordbruksföretagen exponeras för högre risker.
98. Ett hot mot möjligheten att starta lantbruksföretag är att eftersom kreditmarknaderna just nu genomgår en förändring mot mer strikta krav genom **Basel II- och Basel III-processerna** blir problematiken runt

kapitalbindningen större vid valet att starta ett lantbruksföretag. Kontextindikator 28 visar att lantbruk binder mycket kapital. Detta innebär ett risktagande som är annorlunda jämfört med anställningar i andra delar av arbetsmarknaden. Lantbruk är en kapitalintensiv verksamhet där investeringarna ofta har alternativ användning i annan verksamhet. Investeringarna har dessutom ofta lång livslängd. Investeringar i stallbyggnader är ett typiskt exempel på detta.

99. Den låga nivån för nystart av företag hotar att ge mindre dynamik i det lokala näringslivsklimatet.
100. Ett hot är att **konkurrens om mark och andra resurser** minskar tillgängligheten för jordbruksproduktion och jordbruksmark (Jordbruksverket, 2013a)
101. **Ökade krav på konkurrenskraft för de djurhållande lantbruksverksamheterna** hotar att minska antal djurhållande lantbrukare (Jordbruksstatistik årsbok, 2012)
102. Det finns ett **hot att införandet av ett riskhanteringsverktyg kan motverka de preventiva åtgärder** som lantbrukare vidtar idag. Införandet av ett riskhanteringsverktyg kan innebära att lantbrukare utsätter sig för större risker.
103. Den pågående **strukturutvecklingen inom djurhållningen**, vilken innebär en utveckling mot allt större mjölkkobesättningar, är ett hot mot gott smittskydd (Herlin et al., 2007).

Lantbruket: Miljö, klimat, mark- och vattenkvalitet

104. **Ett förändrat klimat leder till ökad nederbördsmängd som bl.a. medför ökad utlakning av näringsämnen**, vilket påverkar vattenkvaliteten. Detta kan också leda till förändringar i skogs- och jordbruksproduktionen och ökade angrepp av befintliga eller nya växtskadegörare (Jordbruksverket, 2013b, Jordbruksverket 2012a).
105. **Nedåtgående trend i tillgång på betesdjur** p.g.a. minskande mjölk- och köttproduktion är ett hot mot förutsättningarna för den biologiska mångfalden och landskapsbilden. Antalet företag med nötkreatur har mer än halverats sedan 1990 (Naturvårdsverket, 2012; www, Sveriges miljömål, 2013)
106. Analyser av anslutningen till miljöersättningarna visar att inom kategorin High Nature Values (HNV) så **minskar anslutningen av de ängs- och betesmarker som har allra högst natur- och kulturvärden**. Mellan 2004

och 2010 har anslutningen av denna delmängd HNV-marker minskat från 80 % till 69 % (Jordbruksverket, 2012f). Av jordbruksarealen i Sverige har knappt 28 % klassats som HNV (kontextindikator 37). Här återfinns alla landets ängs- och betesmarker samt åkerareal i kommuner med liten andel jordbruksareal.

107. En fortsatt utveckling mot **intensifiering av jordbruket och ökad produktivitet i slättbygderna** kan kräva att det behövs högre ersättningsnivåer till miljöförbättrande åtgärder för att kompensera för det större intäktsbortfallet vid en höjd potentiell avkastning. I områden med lägre produktivitet såsom i skogs- och mellanbygd driver i stället brist på brukare behovet av högre ersättningar, för att skapa incitament att alls bruka markerna (Naturvårdsverket, 2011).
108. De traditionella husdjursraser, växtsorterna, byggnaderna, kulturelementen, slåttermarkerna och vissa betesmarker har förlorat sin betydelse för dagens jordbruksproduktion. Fortsatt produktion eller skötsel av dem är helt **beroende av stöd**, samtidigt som bibehållande av dessa företeelser är avgörande för miljömålsuppfyllelse kring biodiversitet, inklusive genetiska resurser, och kulturmiljö.
109. **Låga elpriser och billiga fossila bränslen** som har försprång på marknaden och delvis avsaknad av infrastruktur för transport av biogas försvårar för förnybara, biobaserade alternativ.
110. Att kostnaderna för skogsbruket de senaste tio åren har ökat reallt är ett hot eftersom **sänkt lönsamhet i skogsbruket kan minska skogsägarnas vilja att investera i produktion och miljöåtgärder** (Skogsstatistik årsbok, 2012).
111. **Pågående klimatförändringar och brister i den gröna infrastrukturen** kan innebära ett förstärkt hot mot den biologiska mångfalden (Naturvårdsverket, 2013).

Sysselsättning och näringsliv

112. Tillgången på kapitalförsörjning hotas av att större krav på avkastning genom striktare regler medför **större svårigheter att erhålla kapital** via kreditmarknaden.

113. Det finns ett hot i att de **jobb som försvinner på landsbygden inte ersätts** med nya jobb. Framväxten av nya jobb sker ofta på platser och i sektorer som inte är desamma som tidigare förlorat jobb. Många jobb har försvunnit i landsbygdskommuner (tillverkningsindustrin) de senaste åren, medan de nya jobben växer fram i kunskapsintensiva delar av tjänstesektorn i stadsregionerna. (Jordbruksverket, 2012b).

Infrastruktur och glesa strukturer

114. Ett hot mot landsbygdens utveckling är **den utflyttning som sker**. Storstadsbefolkningen i Sverige ökar och har ökat trendmässigt under en lång tid, utflyttning från landsbygden är en del av denna utveckling. Mellan åren 1991 och 2011 växte storstadsregionerna i Sverige med omkring 25 % samtidigt som den glest befolkade landsbygden och den övriga landsbygden minskade med 16 % respektive 3 % (Jordbruksverket, 2012b). Denna utveckling speglas också av utflyttningen från landsbygdsregioner till stadsområden. Studier av flyttmönster har visat att många landsbygds- och glesbygdskommuner har demografisk obalans i form av en ökad andel av befolkningen som närmar sig pensionsålder, då det främst är unga personer i åldrarna 17-24 år som väljer att flytta från landsbygdsregioner till stadsregioner (Jordbruksverket, 2009). En stor del av utflyttningen sker därmed i den ålder när det är vanligt att ungdomar söker sig till högre utbildning. I Jordbruksverkets studie från 2012 (Jordbruksverket, 2012b) visas också att landsbygdsregionerna har en väsentligt lägre andel högutbildad arbetskraft jämfört med stads- och storstadsregionerna. Vidare visar könsuppdelad statistik för perioden 1990-2012 att det är 3% fler kvinnor än män som flyttar från landsbygden (Jordbruksverket 2013d).
115. Ett hot mot landsbygdens utveckling är att **lönerna är låga och att utbudet av arbete är mer begränsat än i tätorterna**. Löner och begränsad bredd i näringslivsstrukturen på landsbygden (efterfrågan på arbetskraft) minskar landsbygden attraktivitet och landsbygdsområden får svårare att "konkurrera" med stadsekonomierna om att locka befolkning. Utvecklingen av befolkning och flyttmönstren förefaller ha en koppling till de förhållanden som visas i de gemensamma kontextindikatorerna. Produktionsvärde per sysselsatt (indikator 11) är avsevärt lägre i landsbygdsregioner jämfört med stadsområden, och detsamma gäller indikator 8 som visar ekonomisk utveckling. Lönenivåer och lönesummor bidrar också till att förklara skillnaderna mellan stadsregioner och landsbygdsregioner. Jordbruksverkets rapport 2012:19 visar hur gapet mellan bruttoregionprodukt och lönesummor är fördelat i den svenska ekonomin och det geografiska mönstret visar tydligt att lönesummor per person är mycket lågt i landsbygdsregioner i förhållande till stadsregioner.

116. I takt med att skalekonomier blir viktiga för fler marknader finns det en **risk för att försörjnings- och utbudsstrukturer på landsbygden reduceras ytterligare**. Detta i sin tur utgör ett hot om att företag och hushåll i än lägre grad kommer att lokalisera sig och bosätta sig på landsbygden (Quigley, 1998; Glaeser et al, 2001).
117. Regioner som saknar god tillgång till bredband riskerar att tappa i konkurrenskraft och för lantbruk, skogsindustri, upplevelseindustri och andra företag verksamma i gleset befolkade områden är det av stor vikt att kunna använda moderna digitala tjänster i verksamheten.

UTKAST

Referenser till SWOT

Alwall Svennefelt, C., Lundqvist, P., Svennefeldt, W., Sunde Persson, K. & Pinzke S. (2013). Förebyggande av arbetsskador inom lantbruket – "Säkert Bondförnuft" ur ett lantbrukarperspektiv, Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi, SLU, Alnarp, Rapport 2013:1

Amcoff, J. (1997). Kontraurbanisering i Sverige?, i Westlund, H. (red.) *Lokal utveckling för regional omvandling*. SIR-rapport 100. SIR/Fritzes: Stockholm, pp. 13-29. & Westlund, H. & Pichler, W., (2000) *En ny grön våg? Glesbygdstillväxt under storstadsexpansionens 90-tal*. SIR-rapport 2000:16. SIR, Stockholm

Andrén, O., Kätterer, T., Karlsson, T. & Eriksson, J. (2008). Soil C balances in Swedish agricultural soils 1990-2004, with preliminary projections, *Nutr. Cycl. Agroecosyst*, 81, 129-144.

Ciaian, P., Paloma, S.G. (2011). The Value of EU Agricultural Landscape. Scientific and Technical Research series EUR 24868 EN. Joint Research Centre, Institute for Prospective Technological Studies, ISSN 1831-9424.

Cederberg, C., Sonesson, U., Henriksson, M., Sund, V., Davis, J. (2009). Greenhouse gas emissions from Swedish production of meat, milk and eggs 1990 and 2005. SIK Report Nr 793 2009

Eliasson, K., Lindgren, U., & Westerlund, O. (2003). Geographical Labour Mobility: Migration or Commuting? *Regional Studies*, 37(8), 827-837.

EU-kommissionen, (2013). The 2012 Agricultural Year; Overview

Glaeser, E, Kolko, J. & Saiz, A. (2001), Consumer City, *Journal of Economic Geography*, Vol. 1:1, Pages 27-50.

Gullstrand, J. & Hammarlund, C. (2010), Produktionsfunktioner i jordbruket, Agrifood Economics Centre, Rapport 2010:1, Lund.

Gärdenfors, U. (2010). Sveriges rödlistade arter 2010. Artdatabanken, SLU.

Hasund, K.P. (1998). Valuable Landscapes and Reliable Estimates. In: *The Economics of Landscape and Wildlife Conservation*, Dabbert, S., Dubgaard, A., Slangen, L. and Whitby, M. (eds), CAB International, Wallingford (UK) and New York (USA)

Hasund, K.P., Kataria, Mitesh & Lagerkvist, C.J. (2011). Valuing public goods of the agricultural landscape – A choice experiment using reference points to capture observable heterogeneity. *Journal of Environmental Planning and Management*. Vol. 54, No. 1, January 2011, 31-53

Herlin, A., Hultgren, J. & Ekman, T. (2007), *Smittskydd i stora mjölkbesättningar – rapport från två stora arbetskonferenser*, Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, Rapport 2007:1 Alnarp 2007

Hultgren, J., Nilsson, C. & Persson Waller, K. (2003). *Smittskydd och djurskydd i stora besättningar*. Rapport från ett seminarium om framtida djurhållning. *Rapport MAT 21*, SLU, Uppsala, 2003, 4, 1-46.

Höjgård, S. (2013a). Bör Sverige ge stöd till riskhantering i Landsbygdsprogrammet?, AgriFood PM 2013-02-06.

Höjgård, S. (2013b). Bör Landsbygdsprogrammet stödja åtgärder för att förbättra djurhälsan? AgriFood PM 2013-02-15.

Jordbruksverket (2005). Ängs- och betesmarksinventeringen 2002-2004. Rapport 2005:1.

Jordbruksverket (2007), Motverka olyckor i lantbruket, Jordbruksverket rapport 2007:8, Jönköping.

Jordbruksverket (2009), Jordbruksverkets årsredovisning 2009, Jönköping.

Jordbruksverket (2010a). Jordbruksföretagens kombinationsverksamheter 2010, JO 47 SMN 1101

Jordbruksverket (2010b). Kompetensutveckling inom landsbygdsprogrammet - Rapport från en statistisk undersökning genomförd våren 2010. Rapport 2010:30.

Jordbruksverket (2010c). Konsekvenser för jordbrukets vattenanläggningar i ett förändrat klimat. Rapport 2010:27.

Jordbruksverket (2011a). Analys av kompetensutvecklingen inom landsbygdsprogrammet - Fördjupning av rapport 2010:30. Rapport 2011:39.

Jordbruksverket (2011b). Greppa Näringen 10 år – ett decennium av råd som både lantbruket och miljön tjänar på.

Jordbruksverket (2012a). Vässa växtskyddet för framtidens klimat. Hur vi förebygger och hanterar ökade problem i ett förändrat klimat. Rapport 2012:10.

Jordbruksverkets (2012b), Arbete och liv på landsbygden, Jordbruksverket rapport 2012:19, Jönköping.

Jordbruksverket (2012c). Sveriges utrikeshandel med jordbruksvaror och livsmedel. 2009–201, Rapport 2013:32

Jordbruksverket (2012d). Behov av nya mål och åtgärder för ekologisk produktion i landsbygdsprogrammet. Rapport 2012:37.

Jordbruksverket (2012e). Infrastrukturens gräs- och buskmarker. - Hur stora arealer gräs och buskmarker finns i anslutning till transportinfrastruktur och bidrar dessa till miljömålsarbetet? Rapport 2012:36.

Jordbruksverket (2012f). Betesmarker och slätterängar med miljöersättning. Rapport 2012:41.

Jordbruksverket (2012g). Tekniskt underlag Landsbygdsprogram 2014-2020. Rapport 2012:15.

Jordbruksverket (2013a). Exploatering av jordbruksmark 2006-2010, Rapport 2013:3

Jordbruksverket (2013b). Jordbrukets markavvattningsanläggningar i ett nytt klimat. Rapport 2013:14.

Jordbruksverket (2013d), Allt om landet, sammanfattande rapport, 2013:23

Jordbruksverket (2013c), Jordbruksstatistisk årsbok 2013, Jordbruksverket, Jönköping.

Kobayashi K., Westlund, H., & Yehong H. (2011), Social Capital and Development Trends in Rural Areas, Vol. 6., Kyoto: MARG, Kyoto University 2011.

Lesschen, J.P., van den Berg, M. Westhoek, H.J., Witzke, H.P., Oenema, O. (2011). Greenhouse gas emission profiles of European livestock sectors. *Animal Feed Science and Technology* 166– 167 (2011) 16– 28.

Lindberg, G. (2011), Economic analysis of agriculture in the wider economy. Input-output models and qualitative evaluation of the Common agricultural policy, Department of Economics, Swedish University of Agricultural Sciences (SLU).

Lantbrukarnas Riksförbund (2012) De gröna näringarnas affärer på gårdsnivå – nuläga och utvecklingsmöjligheter 2012-2017.

Naturbruksskolornas förening (2012). PM Erfarenheter och tips: Naturbruksgymnasier som resurs för ökad mångfald på svensk landsbygd (2012-08-23)

Naturvårdsverket (2010). Tillståndet i svensk åkermark och gröda, Data från 2001-2007 – Rapport 6349.

Naturvårdsverket (2011). Miljöeffekter av EU:s jordbrukspolitik. Syntes av 18 rapporter om påverkan av CAP i Sverige. Rapport 6461.

Naturvårdsverket (2012). Steg på vägen. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2012. Rapport 6500.

Naturvårdsverket (2013). Miljömålen – Årlig uppföljning av Sveriges miljökvalitetsmål och etappmål 2013. Rapport 6557.

OECD (2010), OECD Territorial Reviews: Sweden, ISBN 978-92-64-08188-8.

OECD (2012), Start-up rates begin to show signs of slowdown in most OECD countries in 2011, <http://www.oecd.org/std/startupratesbegintoshowsignsofslowdowninmostoecdountriesin2011.htm>.

OECD (2013), Environmental performance of agriculture at a glance.

Pettersson, L., Sjölander, P. & Widell, LM. (2009). Do Startups in the Agricultural Sector Generate Employment in the Rest of the Economy? - An Arellano-Bond Dynamic Panel Study. In Kobayashi K, Westlund H & Yehong H (Eds) *Social capital and development trends in rural areas*, Volume 6. Kyoto: MARG, Kyoto University

Quigley, J. (1998), Urban Diversity and Economic Growth, *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 12:2, Pages 127–138.

Rabinowicz, E., Ferguson, R., Kaspersson, E. & Lind, L. (2012), På spaning efter ett innovationssystem för landsbygdsföretag, Agrifood Economics Centre, Rapport 2012:3.

Regeringskansliet (2012). Den nationella innovationsstrategin.

Regeringskansliet (2013), Lyckad matchning - Goda exempel på projekt inom landsbygd och integration, Rapport Landsbygdsdepartementet.

Regleringsbrev (2013). Formas - Uppdrag till Formas om ett samverkansprogram med SLF om tillämpad jordbruksforskning

Rothstein, B. (2002), Vad bör staten göra?, SNS Förlag, Stockholm.

Rønning, L. (2008), Social capital in farm-based entrepreneurship and rural development. Ph.D. serie No. 15 - 2008. Bodø: Bodø Graduate School of Business.

SCB (2011). Kväve- och fosforbalanser för jordbruksmark och jordbrukssektor 2009.

SFS 1998:808

Skogsstatistik årsbok (2012)

SLU (2010). Halvtidsutvärdering av Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013.

SLU (2012a). Branschbeskrivning Trädgård

SLU (2012b). Mat-klimat-listan. Rapport 040.

Sundell, B. & Thorstensson, F. (2011). En kartläggning över lantbruksforskningen i några OECD-länder, Stiftelsen Lantbruksforskning

Trafikverket (2012), Transportsystemets behov av kapacitetshöjande åtgärder, - förslag på lösningar till år 2025 och utblick mot år 2050. Trafikverket rapport 2012:101.

Waldenström, C., Larsson, L. (2012) Leader som metod för att stödja landsbygders långsiktiga utvecklingsförutsättningar.

Wallgren, P., Lundeheim, N. & Ehlörsson, CJ. (2011a). Ethical, environmental and economical aspects on health status of pigs. *Proc Eur Symp Pocrine Health Management* 3, 93-95.

Wallgren, P., Lundeheim, N. & Ehlorsson, CJ. (2011b). Friska grisar – lönsamma och miljövänliga. *Svensk VetTidn*, 63 (5) 15-22.

Vattenmyndigheterna (2010). Vatten – vårt gemensamma ansvar. Vattenförvaltningen 2009-2015.

Westlund, H, Rutten R. & Boekema (2010), The Spatial Dimension of Social Capital. *European Planning Studies*, Vol. 18, No 6, 2010, pp. 863-871.

Wigren Kristofferson, C (2013). Jämställdhet – företagsstöd inom landsbygdsprogrammet 2007 – 2012

Internetreferenser

LRF

Information om inrättat branschråd för rådgivningsföretag
<http://www.lrf.se/Om-LRF/Kontakta-LRF/Press/Nyheter/2013/Branschråd-för-lantbrukets-radgivningsforetag-bildat/> (2013-06-13)

Lunds Tekniska Högskola

Information om bioraffinaderi

http://www.lth.se/lthnytt/nr_2_2012/bioraffinaderi/ (2013-06-13)

Jordbruksverket

Växtskyddscentralerna

<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/odling/vaxtskydd/vaxtskyddscentralerna.4.3fid6bc122e5d59ab980002531.html> (2013-06-11)

Post- och Telestyrelsen

Bredbandskartan

<http://bredbandskartan.pts.se/> (2013-06-13)

Sveriges miljömål

<http://www.miljomal.se/> (2013-06-13)

4.1.6 Strukturerad tabell innehållandes de gemensamma kontextindikatorerna indelat i sociala, ekonomiska och rurala indikatorer, sektoriella indikatorer samt miljö/klimat indikatorer

Common context indicators: basic RDP 2014-2020 analytical table						
Characteristics of the programme area (I)						
Programme ID:		SE				
NUTS level		3				
I Socio-economic and rural situation			Value	unit	year	comments (source...)
1	Population					
	total		9 482 855	Nr.	2012	
	rural		16,2	%	2012	
	intermediate		61,8	%	2012	
	urban		22,1	%	2012	
2	Age Structure					
	total < 15		16,7	%	2012	
	total 15-64		64,5	%	2012	
	total >64		18,8	%	2012	
	rural <15		15,6	%	2012	
	rural 15-64		62,8	%	2012	
	rural >64		21,6	%	2012	
3	Territory					
	total		438 576	Km2	2012	
	rural		44,0	%	2012	
	intermediate		54,4	%	2012	
	urban		1,5	%	2012	
4	Population Density					
	total		23	Inhab / km2	2011	
	rural		8,6	Inhab / km2	2011	
5	*Employment Rate					
	total (15-64)		74,1	%	2011	
	male (15-64)		76,3	%	2011	
	female (15-64)		71,8	%	2011	
	rural (thinly populated) (15-64)		74,0	%	2012	
	total (20-64)		80,0	%	2011	
	male (20-64)		82,8	%	2011	
	female (20-64)		77,2	%	2011	
6	Self-employment rate					
	total (15-64)		9,2	%	2012	
7	Unemployment rate					
	total (15-74)		8,0	%	2012	
	youth (15-24)		23,7	%	2012	
	rural (thinly populated) (15-74)		7,3	%	2012	
	youth (15-24)		23,4	%	2012	
8	*Economic development					
	total		127	Index PPS (EU-27 = 100)	2011	
	rural		111	Index PPS (EU-27 = 100)	2010	
9	*Poverty Rate					
	total		16,1	%	2011	
	rural (thinly populated)		16,3	%	2011	
10	Structure of the economy (GVA)					
	total		359 373	EUR million	2012	
	primary		1,6	%	2012	
	secondary		25,8	%	2012	
	tertiary		72,6	%	2012	
	rural		14,7	%	2010	
	intermediate		55,7	%	2010	
	urban		29,7	%	2010	
11	Structure of Employment					
	total		4 634,6	1000 persons	2012	
	primary		2,1	%	2012	
	secondary		21,3	%	2012	
	tertiary		76,6	%	2012	
	rural		26,5	%	2009	
	intermediate		48,2	%	2009	
	urban		25,3	%	2009	
12	Labour productivity by economic sector					
	total		77 541,0	EUR/person	2012	
	primary		60 977,1	EUR/person	2012	
	secondary		93 857,0	EUR/person	2012	
	tertiary		73 455,7	EUR/person	2012	
	rural		31 081,5	EUR/person	2009	
	intermediate		65 311,9	EUR/person	2009	
	urban		69 545,1	EUR/person	2009	

	// Agriculture/Sectorial analysis	Value	unit	year	comments (source...)
13	Employment by economic activity				
	total	4657,1	1000 persons	2012	
	agriculture	64,4	1000 persons	2012	
	agriculture	1,4	%	2012	
	forestry	28,9	1000 persons	2012	
	forestry	0,6	%	2012	
	food industry	46	1000 persons	2012	
	food industry	1	%	2012	
	tourism	145,7	1000 persons	2012	
	tourism	3,1	%	2012	
14	Labour productivity in agriculture				
	total	27025,1	EUR/AWU	avg. 2010-2012	
15	Labour productivity in forestry				
	total	98937,5	EUR/AWU	avg. 2008-2010	
16	Labour productivity in the food industry				
	total	53171,6	EUR/person	2010	
17	Agricultural holdings (farms)				
	total	71090	Nr.	2010	
	<2ha	1300	Nr.	2010	
	2-4,9	7630	Nr.	2010	
	5-9,9	15820	Nr.	2010	
	10-19,9	14180	Nr.	2010	
	20-29,9	7140	Nr.	2010	
	30-49,9	8030	Nr.	2010	
	50-99,9	9070	Nr.	2010	
	>100	7930	Nr.	2010	
	<2k SO	7910	Nr.	2010	
	2k - 3999	9990	Nr.	2010	
	4k-7999	13190	Nr.	2010	
	8k-14999	10960	Nr.	2010	
	15k-24999	7080	Nr.	2010	
	25k-49999	7450	Nr.	2010	
	50k-99999	5540	Nr.	2010	
	100k-249999	5570	Nr.	2010	
	250k-499999	2260	Nr.	2010	
	> 500k	1150	Nr.	2010	
	average physical size	43,1	Ha/holding	2010	
	average economic size	52515,3	EUR of SO/holdin	2010	
	average size in labour units (persons)	2	person/holding	2010	
	average size in labour units (AWU)	0,8	AWU/holding	2010	
18	Agricultural Area				
	total UAA	3066320	Ha	2010	
	arable	85,2	%	2010	
	permanent grassland and meadows	14,7	%	2010	
	permanent crops	0,1	%	2010	
19	Agricultural area under organic Farming				
	certified	310060	Ha	2010	
	in conversion	96050	Ha	2010	
	share of UAA (both certified and conversion)	13,2	%	2010	
20	Irrigated Land				
	total	63250	ha	2010	
	share of UAA	2,1	%	2010	
21	Livestock units				
	total	1751890	LSU	2010	
22	Farm labour force				
	total regular farm labour force	141530	person	2010	
	total regular farm labour force	53580	AWU	2010	
23	Age structure of farm managers				
	total number of farm managers	71090	Nr.	2010	
	share of < 35 y	4,8	%	2010	
	ratio <35 / >= 55 y	8,8	Young farmers pe	2010	
24	Agricultural training of farm managers				
	share of total managers with basic and full agricultural training	30,9	%	2010	
	share of manager < 35 y with basic and full agricultural training	43,8	%	2010	
25	*Agricultural factor income				
		24451,7	EUR/AWU	2012e	
		128,5	index (2005 = 100)	2012e	
26	*Agricultural Entrepreneurial Income				
	Standard of living of farmers	16657,6	EUR/AWU	2012e	
	Standard of living of farmers as a share of the standard of living of persons employed in other sectors	45,4	%	2012	
27	*Agricultural Productivity				
		102	index (2005 = 100)	2011	
28	Gross fixed capital formation in agriculture				
	GFCF	1121,8	EUR million	2011	
	share of GVA in agriculture	67,7	%	2011e	
29	Forest and other wooded land (FOWL)				
	total	30625	1000 ha	2010	
	share of total land area	75,2	%	2010	
30	Tourism infrastructure				
	bed-places in collective establishments	791488	Nr.	2011	
	rural	33,5	%	2011	
	intermediate	56,7	%	2011	
	urban	9,8	%	2011	

	III Environment/climate	Value	unit	year	comments (source...)
31	Land Cover		%		
	share of agricultural land	8,8	%	2006	
	share of natural grassland	0,4	%	2006	
	share of forestry land	54,8	%	2006	
	share of transitional woodland shrub	11,2	%	2006	
	share of natural land	15	%	2006	
	share of artificial land	1,4	%	2006	
	share of other area	8,4	%	2006	
32	Areas with Natural Constraints				
	total	48,5	% of UAA	2005	
	mountain	10,8	% of UAA	2005	
	other	27,6	% of UAA	2005	
	specific	10,1	% of UAA	2005	
33	Extensive Agriculture				
	arable	31590	ha	2010	
	arable	1	% of UAA	2010	
	grazing	1651370	ha	2010	
	grazing	53,9	% of UAA	2010	
34	Natura 2000				
	share of the territory	13,8	%	2011	
	share of UAA (incl. natural grassland)	4,1	%	2011	
	share of total forestry area	7,7	%	2011	
35	*Farmland Birds				
		86,4	index	2008	
36	Biodiversity Conservation - habitats related to grassland				
	favourable	19,4	%	2001-2006	
	unfavourable - inadequate	0	%	2001-2006	
	unfavourable - bad	74,2	%	2001-2006	
	unknown	6,5	%	2001-2006	
37	*HNV Farming				
		27,5	% of total UAA		
38	Protected Forest				
	class 1.1	0,5	%	2011	
	class 1.2	5,9	%	2011	
	class 1.3	0,2	%	2011	
	class 2	20,7	%	2011	
39	*Water Abstraction in Agriculture				
	total	111052,6	1000 m ³	2010	
40	*Water Quality				
	Potential surplus of P on agricultural land	-0,5	kg P/ha/ye avg. 2008-2010		Eurstat
	Potential surplus of N on agricultural land	41,5	kg N/ha/ye avg. 2008-2010		Eurostat
	Nitrates in groundwater		% of monitoring points	2010	EEA
41	*Soil organic matter				
	Mean SOC concentration	124	g/kg	2009	JRC
42	*Soil Erosion				
	rate of soil loss by water erosion	0,6	t/ha/yr	2006	
	agricultural area affected	24,9	1000 Ha	avg. 2006-2007	
	agricultural area affected	0,6	%	avg. 2006-2008	
43	Production of renewable Energy from agriculture and forestry				
	from agriculture	226,3	ktoe	2010	
	from forestry	9911	ktoe	2010	
44	Energy use in agriculture, forestry and food industry				
	agriculture and forestry	440	ktoe	2011	
	use per ha (agriculture and forestry)	13,1	kg of oil eq/ha	2011	
	food industry	404	ktoe	2011	
45	*GHG Emissions Agriculture				
	total agriculture (CH4 and N2O and soil emissions/removals)	8984,4		2010	
	share of total GHG Emissions	27,9	%	2010	

4.2 Identifiering av behov

Valda och bortvalda fokusområden

Sverige kommer att arbeta med fokusområdena:

1a, 1b, 1c, 2a, 2b, 3a, 4a, 4b, 4c, 5c, 5d, 6a, 6b och 6c

Sverige kommer inte att arbeta med fokusområdena:

3b, 5a, 5b och 5e

Identifierade behov

Behov av att stärka innovationsinnehållet

Fokusområde: 2a, 3a, 5c, 5d, prioritering 4 och 1

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

Tillämpad forskning och spridning av forskningsresultat till lantbrukare och landsbygdsföretag är idag bristfällig. Detta är problematiskt eftersom denna kunskap skulle kunna bidra till att effektivisera miljö- och klimatarbetet, förbättra konkurrenskraften inom lantbruket och utveckla landsbygdsföretagandet. Innovationssystem för lantbruket och landsbygden behöver därför stärkas för att snabba på och öka kommersialiseringen av nya idéer inom olika näringar.

Behov av att stimulera kunskapsöverföring och kompetensutveckling

Fokusområde: prioritering 2a, 3a, 6a, 4 och 1

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

Genom att stimulera kunskapsöverföring kan lantbrukets konkurrenskraft ökas, miljö- och klimatutmaningar mötas och utveckling och sysselsättning på landsbygden stimuleras.

Behov av att stärka konkurrenskraften inom det svenska lantbruket

Fokusområde: 2a, 3a och prioritering 4 och 1.

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

Den vikande lönsamheten inom lantbruket, speciellt för djurhållande producenter inom vissa sektorer, understryker behovet av att underlätta för strukturutveckling, främst inom mjölk- och köttproduktionen som bidrar till att producera kollektiva nyttigheter i enlighet med de svenska miljömålen. Förutom att öka konkurrenskraften bidrar en strukturutveckling av det svenska lantbruket

till att ytterligare stärka djurvälzfärden, förbättra arbetsmiljön och anpassa produktionen till mer miljö- och klimatvänliga metoder. Detta är avgörande för att kunna bevara ett öppet odlingslandskap med en hög biologisk mångfald. Detta behov är mycket brett formulerat och har tydliga kopplingar till flera av de andra behov som identifieras i SWOT-analysen.

Fler unga behöver komma in i lantbruket

Fokusområde: 2b

Horisontella kriterier: Innovation och miljö

Den ökande medelåldern hos kvinnor och män verksamma inom lantbrukssektorn, den låga lönsamheten, brister i arbetsmiljön och de ökande svårigheterna att få tillgång till riskkapital ger ett behov av att underlätta för generationsskifte och nyetablering av lantbruksföretag. Unga lantbrukare behöver komma in i lantbruket för att säkerställa en inhemsk livsmedelsproduktion och som en konsekvens även produktion av kollektiva nyttigheter, såsom biologisk mångfald och ett öppet odlingslandskap.

Behov av att stärka djurvälzfärden

Fokusområde: 3a, 2a och prioritering 1

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

Genom att främja organisationen av livsmedelskedjan (inkl. djurvälzfärd) ökar konkurrenskraften inom lantbruket. Ett ytterligare förstärkt arbete med djurvälzfärd (djurskydd och smittskydd) stärker den svenska produktionens anseende och anpassar djurhållningen till de nya smittor som kan komma in i EU och i Sverige till följd av klimatförändringarna och ökad handel. Samtidigt möjliggörs en mer miljö- och klimatvänlig produktion eftersom svensk produktion är förhållandevis miljövänlig.

Behov av ökad förädlingsgrad för vissa grupper av lantbrukare

Fokusområde: 3a, 6a och prioritering 1

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

För att skapa ytterligare inkomster på gården, t.ex. genom att attrahera nya grupper av konsumenter, kan vissa grupper av lantbrukare öka förädlingsgraden eller satsa på produktion av specialprodukter.

Behov för svenska producenter att nå nya marknader

Fokusområde: 3a, 5c, 5d, 6 och prioritering 1

Horisontella kriterier: Innovation

Det finns behov för svenska producenter att nå nya marknader. Genom ökade kunskaper om tillvägagångssätt att närma sig nya grupper av konsumenter samt genom att mindre producenter samarbetar kan nya marknadsmöjligheter utvecklas, nationellt och internationellt.

Behov av att arbeta med preventiva åtgärder för riskhantering inom lantbruket

Fokusområde: prioritering 4 och 1

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

Av SWOT-analysen framgår behov av förebyggande riskarbete gällande arbetskydd (inklusive risker från användning och hantering av växtskyddsmedel inom lantbruket), djursmittor och växtskadegörare.

Behov finns inom jordbruket av att bidra till att bevara odlingslandskapet och stärka odlingslandskapets och jordbruksmarkens biologiska mångfald samt kulturmiljövärden i odlingslandskapet och renskötselområden med syfte att på sikt verka för att biologisk mångfald och ekosystemtjänster bevaras.

Fokusområde: prioritering 4 och 1

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

Sverige har kommit långt i sitt miljöarbete men 14 av totalt 16 miljö kvalitetsmål är ännu inte uppfyllda. Det miljö kvalitetsmål som direkt är knutet till jordbruket – *ett rikt odlingslandskap* – visar vid den senaste uppföljningen t.o.m. en nedåtgående trend för natur och kulturvärdena. Det finns därmed behov av att ha en fortsatt hög ambition för jordbrukets miljöarbete för att upprätthålla ett öppet och rikt odlingslandskap. Det breda angreppssättet inom miljö kvalitetsmålen föranleder att Sverige ska arbeta bredare än endast med Natura 2000-områden. Detta gäller även inom skogen. Det extensiva brukandet i Sverige gynnar visserligen den biologiska mångfalden men antalet betande djur minskar och traditionella växtarter riskerar som en följd av detta att försvinna. Även flera traditionella husdjursraser riskerar att försvinna vilket hotar att leda till en utarmning av den genetiska variationen.

Den biologiska mångfalden är ett resultat av det historiska bruket. I takt med att kulturmiljöer försvinner så försvinner förutsättningar för arternas fortlevnad. Att värna kulturmiljöer och kunskapen om dessa främjar den biologiska mångfalden. Den biologiska mångfalden är ett resultat av det historiska bruket. I takt med att kulturmiljöer försvinner så försvinner förutsättningar för arternas fortlevnad. Att värna kulturmiljöer och kunskapen om dessa främjar den biologiska mångfalden.

De historiskt nyttjade betesmarkerna, som är viktiga för hävdgynnade arter och biologisk mångfald, är på tillbakagång. Detta problem är särskilt framträdande i de delar av Sverige som har sämre naturgivna förutsättningar för jordbruk. Även vissa skogstyper har ogynnsam bevarandestatus och vissa skogslevande arter är hotade. Ökad samverkan mellan olika aktörer behövs för att vända utvecklingen. Genom att styra åtgärder till rätt plats utifrån ett landskapsperspektiv och ha en helhetssyn på miljöåtgärderna, kan flera miljömål stödjas samtidigt.

Behov finns inom lantbruket av att skydda vattenmiljöerna

Fokusområde: prioritering 4 och 1

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

Det finns en allmän problematik kring näringsläckage från jordbruket till vatten. Denna problematik riskerar att förstärkas som en följd av klimatförändringen, vilken medför ökad nederbörd och högre temperatur. Problemen är störst i slättbygder och särskilt i de områden som har en påverkan på Östersjön, men problemen finns även i skogsmark i vissa delar av landet. Med anledning av detta finns det behov av att minska läckaget av näringsämnen till vattendrag och effektivisera användningen av växtnäring och växtskyddsmedel.

Behov finns inom lantbruket av att bevara och skapa våtmarker

Fokusområde: prioritering 4 och 1

Horisontella kriterier: miljö och klimat

Det finns behov av att bevara och skapa våtmarker i odlingslandskapet eftersom våtmarkernas förmåga att hålla kvar näringsämnen minskar näringsläckage till omgivande vattendrag. Anläggning av våtmarker svarar också mot behovet av att öka den biologiska mångfalden i odlingslandskapet genom att de bidrar till att förbättra livsmiljöerna för växter och djur genom ökad variation. Anläggning av våtmarker kopplar även till problematiken som beskrivs angående att skydda vattenmiljöerna.

Miljö- och klimatnyttan, kulturmiljö- och sociala värden avseende enskilda såväl som kollektiva nyttigheter från ett hållbart skogsbruk kan förstärkas genom riktade insatser.

Fokusområde: prioritering 4 och 1

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

Den svenska skogspolitiken säkerställer ett långsiktigt hållbart skogsbruk bland annat genom ett uttalat sektorsansvar som förutsätter en hög miljömedvetenhet och frivilliga insatser för att värna natur – och kulturmiljövärden i skogsbruket

tillsammans med en hög produktivitet. Skogspolitiken är i det närmaste helt avreglerad varför det inte finns behov av produktionsstöd. Dock har skogsbrukets produktionskostnader de senaste åren ökat, vilket skulle kunna utgöra ett potentiellt hot då investeringsviljan för både produktions- och miljöåtgärder riskerar att sjunka. Befintlig politik och regelverk kan dock anses vara tillräckliga för att sätta ramarna för ett fortsatt långsiktigt hållbart skogsbruk.

Behov av förbättrad samverkan mellan producenterna och av investeringar i anläggningar för produktion av förnybar energi

Fokusområde: 5c, 5d och prioritering 1

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

Utsläppen av växthusgaser ökar i världen. EU:s mål, nationella målsättningar och den svenska regeringens mål om netto noll i utsläpp av växthusgaser 2050, vilket innebär ett behov av åtgärder för att minska klimatpåverkan även i Sverige, varför ökad produktion och användning av förnybar energi är viktigt. Glesheten och den bristande infrastrukturen på landsbygden begränsar dock möjligheterna att utnyttja hela den produktionspotential som finns för förnybar energi. Det finns behov av att ytterligare utveckla tillgången till och användningen av förnybara energikällor, vilket kan uppnås genom innovativa lösningar och förbättrad samverkan mellan producenterna. Genom att förnybara energikällor ges förutsättningar att konkurrera med fossila, etablerade, marknadsalternativ, finns potential att minska miljö- och klimatpåverkan samtidigt som nya affärsmöjligheter skapas på landsbygden. Detta i sin tur kan stärka konkurrenskraften för lantbruket.

Behov av innovation och nya lösningar för att ytterligare höja energieffektiviteten inom jordbruket och livsmedelsbearbetningen

Fokusområde: prioritering 5c och prioritering 1

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

Sverige ligger förhållandevis väl till jämfört med andra länder vad gäller energieffektivitet inom jordbruket. För att ytterligare förbättra energieffektiviteten inom jordbruket och livsmedelsbearbetningen finns dock behov av innovation och nya lösningar.

Behov finns inom lantbruket av att verka för en förbättrad luftkvalitet

Fokusområde: prioritering 5c, 5d, prioritering 4 och 1

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

Detta behov kopplar till ett fortsatt ambitiöst arbete för att nå de svenska miljömålen *Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft och Giftfri miljö*, genom en minskning av utsläpp av kväveoxider och för en minskad klimatpåverkan.

Behov av innovation och ökad kunskap gällande växthusgasutsläpp inom animalieproduktionen

Fokusområde: 5d och prioritering 1

Horisontella kriterier: Innovation och klimat

Trenden för växthusgasutsläpp per kilo produkt för den svenska animalieproduktionen visar på en minskning och det finns en ambition att fortsätta på den vägen. För att ytterligare stärka trenden behövs därför innovation och ökad kunskap.

Behov av att öka landsbygdens attraktivitet

Fokusområde: 6a, 6b och prioritering 1

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

Unga kvinnor och män lämnar ofta landsbygden för att skaffa sig högre utbildning, utan att återvända och kvinnor lämnar landsbygden i högre utsträckning än män. Detta kan bero på gles befolkningsstruktur, bristande grundläggande service och att landsbygden domineras av låglönesektorer. Det finns därför behov av att öka landsbygdens attraktivitet, t.ex. med utvecklad service men också med ökad tillgång till kultur och fritid och attraktiva boendemiljöer så att fler väljer att bo och verka där.

Behov av att stödja företagsamhet på landsbygden

Fokusområde: 2a, 3a, 6a och prioritering 1

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

Glesa strukturer försvårar samarbete och ger otillräckligt marknadsunderlag vilket påverkar landsbygdsföretagens utveckling och dess lönsamhet. Investeringar på landsbygden ses ibland som osäkra, vilket kan försvåra tillgången till investeringskapital. Innovationer på landsbygden är nödvändiga för att generera arbetstillfällen och lösningar på serviceproblem som uppstår till följd av de glesa strukturerna. Av dessa anledningar finns det ett behov av att stödja företagsamhet på landsbygden.

Behov av att finna lokala lösningar

Fokusområde: 6b

Horisontella kriterier: Innovation, miljö och klimat

I Sverige varierar förutsättningarna för utveckling i olika delar av landet och utmaningarna ser olika ut lokalt, varför det finns ett behov av att finna lokala lösningar.

Behov av att öka bredbandstäckningen och förbättra bredbandshastigheten

Fokusområde: 6c

Horisontella kriterier: Innovation och klimat

Den tekniska utvecklingen i samhället och de glesa strukturerna på landsbygden gör att tillgång till bredband är en mycket viktig förutsättning för möjligheten att leva och bedriva verksamhet på landsbygden. Företag och boende behöver tillgång till snabba och säkra bredbandsförbindelser och om det finns brister är detta ett hinder för att stanna eller etablera sig på landsbygden. Tillgång till bredband erbjuder också en attraktiv fritid med tillgång till bl.a. kultur. Insatser behöver göras för att minska den digitala klyftan mellan landsbygd och tätort genom att öka bredbandstäckningen och förbättra hastigheten och robustheten i näten. Tillgången till robusta och snabba bredband är i dagsläget låg på landsbygden, varför insatser bör göras för att öka bredbandstäckningen, förbättra bredbandshastigheten och robustheten för bredband.